

HRVATSKI 11-12 PLANINAR

1994

ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SVEZA JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

Godište 86
Volume 86

Studen — prosinac 1994
November — December 1994

Broj 11-12
Number 11-12

SADRŽAJ

Hrvatski planinar ubuduće mjesecnik	241
Željko Poljak: Planinarstvo i kultura	242
Tomislav Baričević: Biblijска slika u zbilji Velike Paklenice	244
Dr. Ante Rukavina: Tri tjedna prije	245
Ante Juras: Na Radlovcu ovoga ljeta	247
Smilja Petričević: Stara gora — novi puti	249
Alan Čaplar: Alan i Alan	251
Ivica Marijanović: Bijakovski svetac i njegovi "mučenici"	254
Dr. Srećko Božičević: Zaboravljene zanimljivosti Medvednice	256
Želimir Kantura: U potrazi za Židovskim zdencem	260
Tomislav Jagacić: Planinarske "zasjede" u Moslavini	262
Lahorija Damjanović Bolanča: Gandalj na planinskoj stazi	264
Ivo Puharić: Planinarski susret na Biokovu	266
Ana Sutlović: Paralelni svijet	268
Vladimir Jagarić: Iz planinarske prošlosti Samoborskog gorja	269
Franjo Kordić: Žutko s Blidinja	270
Ante Juras: Pokušaj osvajanja Mont Blanca	272
Rudolf Makale: Kada je osvojena Jungfrau	273
Dr. Antun Steinberger: Potraga za Noevom arkom na Araratu	274
Josipa Štibrić: Proslavili smo planinarsku obljetnicu	276
Eugenija Spralja: Kronološka tablica hrvatskog planinarstva	277
Tomislav Pavlin: Vratarski kuk — kralj velebitskih vrhova	279
Eugenija Spralja: Prestanimo "osvajati" planinske vrhove!	282
Tko je tko u hrvatskom planinarstvu	282
In memoriam	283
Zaštita prirode	283
Vijesti	284

Slika na naslovnoj stranici:

Vodenica u Samoborskom gorju

Foto: Nino Marcuttii

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: prof. dr. Željko Poljak, HR-41 000 Zagreb, A. Cesara 5

UREDNIČKI ODBOR: Nikola Aleksić, dr. Borislav Aleraj, Darko Berljak, ing. Vlado Božić, Željko Gobec, Jakša Kopić, dr. Milivoj Kovačić, prof. Krunoslav Milas, Tomislav Pavlin i prof. Josip Šintić

Godišnja pretplata za 1995. godinu 65 kuna (za inozemstvo dvostruko), poštanskom uplatničicom na žiro račun Hrvatskog planinarskog saveza broj 30102-678-5535. Devizne uplate na broj: SWIFT-ZABA-HR XX 25731-3253236. Pretplata je moguća u dvije polugodišnje rate po 35 kuna

IZDAVAČ I REDAKCIJA: Hrvatski planinarski savez, HR-41 000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 041/448-774 (8-14 sati). Fax 041/441-088. Izlazi u 12 brojeva godišnje. Prvi broj izšao 1898. godine kao glasilo Hrvatskog planinarskog društva. Časopis nije izlazio od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. Od 1949. do travnja 1991. izlazio pod naslovom "Naše planine"

SLOG I PRIJELOM: ELEMENT, Zagreb, Republike Austrije 11

TISKAK: Štamparija "Spiridon Brusina", VI. Danica i Ante Pelivan, Lomnica D., Velika Gorica

Tiskanje časopisa omogućuje donacijama Tvorница boja "Chromos" Samobor

Na ovaj časopis ne plaća se osnovni porez na promet na temelju mišljenja Ministarstva prosvjete (612-10/92-01 187 ur. br. 532-03-1/7-92/-9201 od 16. 3. 1992)

“Hrvatski planinar” ubuduće mjesecačnik

Od Nove godine 1995. HP izlazi kao mjesecačnik, tako je odlučio Glavni odbor Hrvatskog planinarskog saveza. Za mnoge iznenađenje, s obzirom na činjenicu da se danas, u vrijeme kad su troškovi prehrane potisnuli zadovoljavanje kulturnih potreba, gase mnogi stari časopisi.

Prvo nekoliko riječi o razlozima za tu odluku. HP je počeo izlaziti kao mjesecačnik daleke 1898. godine i tako je više-manje izlazio sve do kraja 1954. godine (tada pod imenom "Naše planine"). Čim je časopisu 1991. vraćeno tradicionalno ime HP, počelo se pomicljati i na tradiciju mjesecačnog izlaženja. Na ostvarenje te zamisli moralno se pričekati zbog znatnog pada broja pretplatnika uzrokovano ratom za slobodu Hrvatske, općim osiromašenjem i ukidanjem dotadašnjih donacija.

Važan je razlog češćem izlaženju i bolja povezanost planinarske organizacije sa svojim članstvom, čemu časopis može značajno pridonijeti. Mjesecačnik će osim toga preuzeti i funkciju dosadašnjih "Vijesti" HPS, čime se postiže ušteda i izbjegava dvojnost u

obavještavanju. Nadalje, naši suradnici neće više tako dugo čekati na objavljivanje svojih priloga, što je mnoge od njih odvraćalo od suradnje.

Dakako da prelazak na mjesecačnik zahtjeva i financijsku podlogu. Naša je prva briga bila kako da što manje dodatno opteretimo pretplatnike i to nam je prilično uspjelo, tako da će povećanje pretplate biti uistinu neznatno (s 15 na 18 DEM godišnje). Istina, ubuduće će svaki svezak biti malo tanji (32 umjesto 48 stranica) i uz to za srpanj i kolovoz predviđamo dvobroj, čime ćemo postići određenu uštedu. Njome ćemo pokriti povećan trošak otpreme i tiskanje 11 umjesto 6 korica, koje predstavljaju znatnu stavku u rashodima zbog kolora i težine papira.

Nadamo se da ćemo izdržati u ostvarenju svog nauma, a čitatelje molimo da nam u tome pomognu na taj način da svaki pokuša naći jednoga novog pretplatnika — porast naklade najbolji je jamac redovnog izlaženja i visoke razine grafičke kvalitete.

Sretan Božić i Nova godina svim planinarima!

Preplata za 1995. godinu

Ovome je broju priložena novčana uplatnica u kojoj je već upisan pretplatnički broj svakoga pretplatnika. Upozoravamo da nam banka ne dostavlja ime pošiljaoca nego samo njegov pretplatnički broj, na temelju kojega kompjuterski knjižimo da je pretplata uplaćena.

Godišnja pretplata iznosi 65 kuna (protuvrijednost od 18 DEM), a polugodišnja 35 kuna. Za inozemstvo dvostruko, zbog visoke poštarine. Molimo za uplatu do kraja siječnja, a isto tako i za eventualni otkaz pretplate (pismeno ili na telefon 448-774).

Vrlo je važno da nas na isti način obavijestite ako ste promijenili adresu stana ili ako je promijenjen naziv ulice u kojoj stanujete.

Planinarstvo i kultura

ŽELJKO POLJAK, Zagreb

Kad su prije pola stoljeća dekretom komunističke vlasti ukinuta sva naša planinarska društva, uporno se pokušavalo planinarstvo ukalupiti u fizičku kulturu. Ne ulazeći u uzroke te zablude, da li planirane ili nena-mjerne, podsjećamo samo na činjenicu da je planinarima prve tri godine bilo dopušteno jedino osnivanje planinarskih sekcija u tzv. fiskulturnim društvima. Pa i nakon dopuštenja da se ponovno samostalno organiziraju, morali su svoja društva udruživati zajedno s boksačima i nogometašima u saveze za fizičku kulturu (općinske, gradske i republičke).

Planinarstvo jest kultura, ali u prvom redu duhovna, a tek potom fizička, slično kao što ni pjevanje nije fizička kultura, iako je nezamislivo pjevati bez sustavnoga mišićnog naprezanja.

Planinarstvo obuhvaća upravo nepregledne mogućnosti kulturnog doživljavanja i izražavanja. Svaki planinarski pohod u prirodu, pa i izlet u najbližu okolicu, proširuje duhovne horizonte, oplemenjuje ljepotom viđenoga, obogaćuje novim znanjem, razvija kulturu ljudskog druženja, estetskog doživljavanja, etičkih i drugih vrlina.

Osim što takvom duhovnom nadgradnjom obogaćuje naš um i srce, planinarstvo je bogato raznolikim djelatnostima koje na prvi pogled prelaze okvir planinarskog djelovanja. Ali samo na prvi pogled! Jednostavno smo se već toliko navikli na bogatstvo planinarske kulture da nam je ona postala gotovo svakodnevnicom i jedva da je zapažamo, čak je možda i premalo cijenimo. Možda će se nekome te tvrdnje činiti preuveličanima, no nije

Ivan Knežević: "Povijest Hrvata" (dio mozaika)

tako. Sjetimo se, na primjer, naših običnih planinarskih sastanaka i njihovih sadržaja. Predavanja na njima, uz prikazivanje dijapositiva, ponekad su vrhunski estetski i kulturni događaji.

Bogatstvo planinarske kulture potkrije-
pit ćemo s još nekoliko primjera iz nedavne
prošlosti, primjerima koje smo možda već i
zaboravili ili su protekli gotovo nezapaženo.

- Svečana akademija u Ogulinu 21. svibnja, kojom je obilježena 120. obljetnica organiziranog hrvatskog planinarstva, imala je u kulturno-umjetničkom programu nekoliko točaka koje su upravo profesionalnom razinom izvođenja oduševile slušateljstvo i ostavile dubok dojam.

- Još nam je u sjećanju slikarska izložba čakovečkog slikara Adrijana Horvata priređena u Društvenom domu HPS s dvadesetak ulja na platnu nadahnutih ljepotom planine.

- HPD "Stanko Kempny" ima pjevačku sek-
ciju koja svojim javnim nastupima izaziva opću pažnju, a isto tako i HPD "Industrog-
radnja".

- U PD "Grafičar" u Zagrebu djeluje diletantska glumačka družina "Pentravci" koja svako malo iznenađuje novom premijerom cijelovečernjih predstava. Jeste li znali da je njihova komedija "Tihi kućni obrt" koncem listopada uvrštena je u Završne večeri 18. susreta kazališnih amatera Zagreba među osam najuspjelijih od 40 koliko ih je prikazano na "Događanjima zagrebačke scene kazališnih amatera"?

- Dok ovo pišemo, u Društvenom domu HPS postavljena je retrospektivna izložba grafičkih radova pokojnog Antuna Kralja, sve od reda planinarski motivi.

- Prošlog ljeta izšla je knjiga "Hrvatska planinarska književnost", antologijsko djelo kakvog nemaju ni neki alpski narodi, a zatim i album "Planine u hrvatskom slikarstvu".

- Na istaknutom mjestu u zagrebačkoj Glavnoj pošti otvorili su 24. listopada članovi PD "Industrogradnja" iz Zagreba i Komisije za zaštitu prirode HPS izložbu "Flora Croatica" čiji sam naslov kaže o čemu je riječ. Tko ne zna bit planinarstva, pitat će se kakve veze imaju snimke rijetkoga i endemskog cvijeća s planinarstvom.

- HPD "Sokolovac" u Požegi objavilo je zbirku lirske pjesama "Duge brazde" svoga člana Milana Kaučića, koja sadrži niz pjesama nadahnutih planinom.

NAJUSPJELIJE PREDSTAVE DOGAĐA- NJA ZAGREBAČKE SCENE KAZALI- ŠNIH AMATERA

Osam za završnicu

Nakon završenog radnog dijela Događanja Zagrebačke scene kazališnih amatera u organizaciji Zajednice KUD Zagreba, u okviru kojih je održano četrdesetak predstava, Stručna komisija (glumica Branka Cvitković, redateljica Jasna Mesarić i dramaturškinja mr. Sanja Ivčić) odredila je osam najuspjelijih predstava koje predlaže za završno predstavljanje. Članice komisije drže najboljima ove predstave: "Tihi kućni obrt" Vjekoslava Dominija u izvedbi Dilektantskoga kazališta "Pentravci", "Iz bajke u bajku" Dječjega kazališta "Dubrava", "Radoznao mače" I. Bjeliševa Amaterskoga lutkarskoga kazališta "Lutonjica Toporko" iz Samobora, "Ti si život" Verice Ivin Lutkarske grupe Lutkokaza "Kajgod", "Anno domini 1994." Studentskog eksperimentalnoga kazališta "Strebštreb" Dunje Drvar Dramskog studija Centra mladih "Ribnjak", "Fizičari" Friedricha Dürrenmatta Teatra "Gaudeamus" i "Bili jednom baba i djed" Danuške Ružić Scenske grupe Lutkokaza "Kaj god". (žev)

- Krenete li planinskom stazom što s primorja vodi na Omišku Dinaru preko zaseoka Gandalj, naići ćete na atelier i galeriju umjetnika Ivana Joke Kneževića i uživati u djelima kakvih ne bi bilo da autor nije planinar.

- Splitski himalajac Stipe Božić donio je sa svojih uspona više zapaženih filmova, od kojih su neki prikazani na televiziji. Njegov film "Zašto" prikazan je na ovogodišnjim "Danima hrvatskog filma" u Zagrebu, a "Put na Himalaju" pripremljen je i u obliku videokasete.

- Član HPD "Ante Bedalov" Josip Pejša iz Kaštel Kambelovca priredio je u izložbenom prostoru Kule Ćipiko 6. travnja izložbu fotografija "Lijepa su moja Kaštela", u kojoj su dominirale ekološke i planinarske teme, a idućeg mjeseca u Kaštel Lukšiću izložbu "Motivi iz planina". Taj likovni pedagog autor je i planinarskog puta "Kolijevkom hrvatske državnosti".

- Planinari speleolozi organizirali su 29. listopada koncert renesansne glazbe u špilji Vaternici iznad Zagreba, majstorski iskoristivši akustička svojstva goleme špilske dvorane.

I na kraju, zar to sve — i još mnogo toga drugoga — nije očit dokaz uvodne tvrdnje: planinarstvo je kultura.

Biblijска slika u zbilji Velike Paklenice

TOMISLAV BARIČEVIĆ, Sukošan

Pred otvorenim vratima Velike Paklenice, što skrivaju ljepotu i stasitost, pitomost i divljinu, kamenje i stijene vlastite samo Velebitu, sjetih se Božanstvene komedije i Dantea, koji Paklenicu ni iz daleka vidio nije, ali kao da u svome Paklu za našu Paklenicu reče:

Vrletno bješe mjesto gdje se slazi
I svak bi onđe mogo da očaja
Zbog onog kog bi sreo na toj stazi
...

Gdje od vrhunca brijege visoka
Pa do nizine stijena tako zinu
Da ne da saći ozgo ni koraka

Djela II, Zagreb 1976, str. 67.

Vrata Paklenice su bez nadvratnika, što se krije negdje u samom nebeskom svodu. Stijene pod nogama, sa strana dvije okomite stijene vrhom dostupne samo orlovima. Divovske stijene, put po tjesnacu — u prostoru smo Velike Paklenice.

Biblija kaže da je početna Božja zamisao za prostor čovjekova života bio vrt, tj. prostor plodnosti, ljepote i svekolikog blagostanja. To je bio vrt u Edenu ili Edenski vrt. Poslije čovjekova pada, onog Izvornog grijeha, po onom što je rečeno od Boga čovjeku, prostor njegova života najprikladnije dočarava zbilja Paklenice:

— Tvrd teren i škrtost u njegovoj plodnosti,

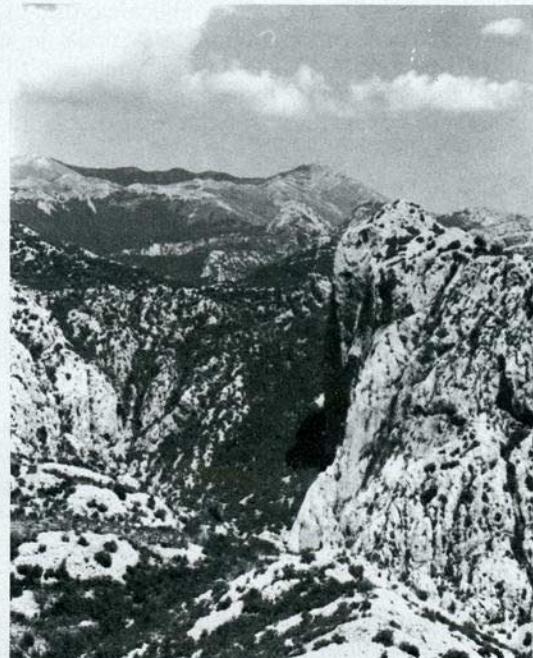
— Zmija što će ti petu vrebati baš se ovdje udomila,

— Ljudi umornih mišica i znojnoga lica iz kamena kruh izbijaju, a stare žene o čestim porođajnim bolima pričaju,

— U trenutku žedi bujičnjak se suši jer voda ponire,

— Uz bujičnjak kojekakvo raslinje, ali jabuke nigdje?

Možda na ovom mjestu u Paklenici jabuku zamjenjuje Anića kuk, preko čije strmine kao da čuješ glas:

Anića kuk i Sv. brdo

Foto: T. Baričević

— Posvuda možeš ići, ali po meni da nisi išao jer ćeš odmah umrijeti.

I zaista, mnogi u penjanju ovom liticom okušaše svoju slobodu, što potvrđuje samo sličnost stvorenja svome Stvoritelju, a neki na mjestu umriješe.

— Na ovom je prostoru jedan veoma uzak put što vodi u pitomost, plodnost... put kao nagovještaj boljega... put koji ide nekuda gore, na visinu, u prostor koga oko iz Paklenice ne može vidjeti, prostor što ga je Stvoritelj pripravio onima koji se o kamen ne spotiču, koji ga kroz tjesnac i na kamenu ljube.

Možda se varam, ali meni se čini da baš Paklenica najprikladnije dočarava prostor čovjekova života od onoga Prvog pada do konačnog Uzdignuća.

Tri tjedna prije...

Dr. ANTE RUKAVINA

Našli smo se točno u sedam sati ujutro na onom raskrijujužno od Metka gdje se od ceste prema Gračacu odvaja uska cesta prema pravoslavnoj crkvi Sv. Jovana i u nastavku prema Velebitu. Zanimljivo je da se proštenje u ovoj crkvi, što se održava svake godine 7. srpnja i do kojega se ovdje puno drži, naziva Ivanjica, što je vjerojatno ostalo od predturskog naziva samostana Sv. Ivana Krstitelja koji je bio baš na tom mjestu. A mi smo pošli prema ruševinama one crkve Sv. Ivana na Gori što strše u nebo na velebitskom visu 1017 m još od g. 1943. kad je ta crkva bila spaljena.

Na golin se zidovima opaža da je ta velebitska crkva više puta dograđivana i obnavljana, a zapisano je da su je prvi put izgradili benediktinci još u doba hrvatskih kraljeva. A kad je zapaljena, i to se zna!

Tom zgodom, prema pričanju preživjelih četnika koji su boravili u samoj crkvi Sv. Ivana, partizani su s leđa zgrabili četničkog komandanta Gavru Stanojevića i svukli s njega talijansku pelerinu, ali je on uspio pobjeći. Nakon toga je crkva spaljena, a to je bilo, s obzirom na Jovanićev tekst, 23. rujna 1943. (možda i 24. rujna), jer se u Lici riječima "osam dana kasnije" označava tјedan dana.

Međutim, neki su medački četnici ustrajali i dalje u svom stavu i zadržali ga sve do kraja rata ne pristupivši u partizanske redove. Nekoliko se njih zadržalo u okolici sada ruševne crkve Sv. Ivana te u okolnim špiljama i Javorovojo dolini malo povиše crkve, gdje je bilo dosta vode, sve do g. 1947. Kao takvi bili su stalna opasnost za postojeću vlast, a nisu se htjeli predati u strahu od suđenja i smrte kazne.

Godine 1947. njihov sumještanin general Perica Kleut iz Metka, inače na službi u JNA, poručio im je da će doći po njih i da mu se predaju, a on im obećava korektan postupak. Pristali su na pregovore s Kleutom koji je k njima otišao bez oružja i nagovorio ih na predaju. Neki su od njih dobili neznatne vremenske kazne, a neki odmah pušteni

kućama. Tko zna, možda je poslije koji od njih dobio i boračku mirovinu, ako su mu svjedoci potvrdili da je bio u četnicima — po zadatku.

O tom svemu pričamo uspinjući se vijugavom stazom u planinu. Ponekad i stišanim glasom, jer tko zna ne nalazi li se netko iza drveća ili u grmlju, a mi koji put, iako rijetko, izrekнемo i poneki srbohulni izraz. Jer, bilo je to 28. srpnja 1990. i jedna lijepa vedra slobota kad sam htio svoje prijatelje iz Zagreba provesti tom "stazom do zvijezda", kako sam je nazvao pri njezinu označivanju.

No, u zraku i općenito osjećala se neka napetost i moglo se očekivati da će svaki čas buknuti neki politički požar. A to onda u ovim predjelima bude jako grubo doživljeno — tko preživi.

Vozilo smo ostavili kod obitelji Stranjina, kako sam to i do sada često činio. Pred njihovom malom i zastarjelom pilanom izmjenili smo s vlasnikom nekoliko rečenica dok su nas drugi ljudi, koji su se bavili s pilanjem trupaca, nekako začuđeno gledali.

Toliko sam puno pričao svojim prijateljima Andelki, Mirjani i Mirku Malecu o toj stazi, o crkvi na strmoj stijeni i o prelijepom proplanku Smrčevcu, da su odlučili sve to vidjeti. I sad se eto uspinjemo prema crkvi, onako polako s noge na nogu, a od crkve do doma po Štirovcem, što nam je današnji krajnji cilj, treba također oko sat i pol hoda.

Između golih zidova crkve opazili smo oltar. Još prije desetak godina bio je skoro cijel i ponekad bi se na njemu našao stručak planinskog cvijeća što su ga ostavljavali planinari. Ali se potom osjetilo da je to cvijeće bilo magnet koji privlači rušilačke ruke da ga uklone i usput poruše dio oltara, pa je sad na njegovu mjestu samo hrpica kamenja.

Odmaramo se uz bunar iza crkve i nastavljamo uzbrdo prema Brklji, strmom prolazu, gdje sam s Vihorašima Vladimirom Dikom i Slavkom Kormanom ljeto 1985. postavio kovinsko uže ili, kako mi to stručno kažemo —

sajlu, da se po trideset i više metara okomitom obronku mogu prolaznici lakše popeti. Kroz šumu prašumske vrste i jedva vidljivom, ali označenom, mjestimice i strmom stazom, prispjeli smo pod Brklju. A tamo — sajle nema. Popnem se do pola uspona, ali je nema... Razočarani smo. No svi hoćemo do doma pod Štirovcem, osobito Mirko, kao da želi da i njegova golema naprtnjača, koju usput nazivamo "ormar", prispije do toga mesta.

Zato obilazimo brijeđ s juga i na jednom mjestu nailazimo na jedva moguću priliku za uspon. Kao da nam je samo Nebo pomođe da se uspnemo i dosegnemo stazu iznad Brklje. Zato se na obližnjem Smrčevcu duže odmaramo, uživajući u tom slikovitom dolcu obrubljenom vitkom crnogoricom i u potpunoj tišini koju, čini nam se, poremeti samo pomicanje podnevnih sunčanih sjena.

Nastavljamo dalje između manjih dolaca i dobrom stazom. I usput mi u razgovoru dođe na pamet misao koju izrekнем glasno, jer smo o tom već prije razgovarali:

— Vidjet ćete da će ovo biti treća naša crkvica koju će naši tristogodišnji sužitelji pokušati svojatati, kako to već hoće s onom crkvom u Parčićima kod Drniša i onom na Vrelu Cetine. A obje su te tisućljetne kao i ova ovdje.

— Pa to je nemoguće — oštro će Andelka, o ovoj se crkvi sva povijest zna.

— Nije nemoguće, možda ćemo se uskoro u to uvjeriti — odgovorim pomirljivo i tiše, jer smo već bili nadomak doma, a tamo su se čuli glasovi. Pred domom je bilo desetak ili više mladih ljudi obojega spola, a u domu domar Peko. Sjeli smo uz cisternu i postrani da nikome ne budemo na putu. Mirko i ja pošli smo u dom da se upišemo u knjigu posjeta, iako to baš nije ni bilo potrebno jer ćemo uskoro krenuti nizbrdo i u dom zapravo nećemo ni ući.

Kad smo napuštali dom, a to je bilo nakon nekoliko minuta, vidjeli smo da jedan mladić priča sa ženskim dijelom našeg društva. Kad smo prišli on je otišao, a Mirjana su i Andelka nekako uzrujano pripremala jelo. Poslije su nam u pola glasa i skoro šapatom rekле da je ovaj mladić, kad ih je ispitalo kojim smo putom došli, ozbiljnim glasom tumačio da su crkvu Sv. Ivana gradili zajedno Srbi i Hrvati. Potom smo se svi skupa pogledali, a mi se muški pomalo i smijali.

— Pa jesam li vam rekao što će biti s tom crkvicom? Ovo je zasada samo početak,

uskoro će uslijediti i nastavak, a što taj znači to već znate — zaključim ovaj dio razgovora. Zatim smo se brže nego što smo mislili počeli spremati za odlazak.

Krenuli su i naši susjedi, ispalivši usput nekoliko metaka iz pištolja, a mi oko stotinjak metara iza njih. Samo su se dvoje od njih, muško i žensko, nasred Čorine prosine, onog proplanka pred domom, ljubili ili gušili u ležećem položaju. Nisam osjetio potrebu da spavašam ni jedno od njih, jer sam bio uvjeren da će oboje to preživjeti.

Uskoro smo stigli do Puhaljke, to je otprilike polovina silaza od doma do podnožja ovom Starigradskom stazom kako je zovu žitelji iz Metka ili Medačkom kako je zovu Starigradačani. A povrh Puhaljke, nekoliko metara iznad nje i na samoj stazi, ravna je kamena ploča i na njoj crtež i slova crvene boje. Već pomalo u predvečerje, koje tog časa postade i tamnije negoli je bilo, opažam nacrtani srbijanski grb, tj. ona četiri dobro nam poznata kresiva, ognjila ili ocjela rasporuđena oko ucrtanog križa na sve četiri strane i sve skupa ovičeno u oblik grba, a ispod toga cirilicom napisane riječi: POGLED NA MALU SRBIJU.

Istog se časa nehotice okrenem na desno i u nizini ugledam dio Medačkog polja. Dakle, to je to!

— Mirko, brže ovamo, moraš nešto snimiti.

— Sigurno je zmija — odgovori on i silazi niz kamenje.

— Nije zmija, nego nešto još gore — odgovorim i gledam ispred nas i dolje na stazi kako je ono društvo zastalo i kako im staklenka, vjerojatno s rakijom, ide od usta do usta kao narodna pjesma. Nakon snimanja, žurno dohvativ kutiju s bojama koju često sa sobom nosim i usput popravljam oznake po stazama, te crvenom bojom olicim cijelu ploču. A onda mi sine da ono dvoje zaostalih mogu naići brzo iza nas. Nismo više ništa pričali, ali nam je svima bila na pameti misao hoće li ono dvoje stići svoje društvo i ispričati mu o onoj crvenoj mrlji na stazi. Uskoro smo skrenuli desno onom kraticom prema Egzer-cirištu što se duboko uvuklo među velebitske bregove, isto onako kako se i noć i dobra doza straha uvukla u nas. Nismo ni mislili, ni slutili, da je to bilo točno tri tjedna prije ... barikada.

Na Radlovcu prošlog ljeta

ANTE JURAS, Šibenik

Kada smo nakon trodnevnog ugodnog boravka na Štirovači krenuli na Alan, ispratili su nas vrlo srdačno naši senjski planinarski prijatelji.

Njihovi smo gosti na Štirovači već više godina, svakoga ljeta u srpnju, i jedino njima možemo zahvaliti što je i nama Šibenčanima ovaj veličanstveni dio Velebita postao domaćim. Ovoga smo puta izostavili uspon na Veliki Kozjak i Hajdučke kukove, ali Mirko i Branko nisu izdržali da nas, po tradiciji, ne povedu na Šatorinu (1624 m), najviši i najljepši vrh srednjeg Velebita.

Uspon na Šatorinu uvijek znači nov doživljaj, ne samo zbog divnih vidika na Veliki Kozjak, Bačić kuk ili čak na more, nego i zbog nepreglednih velebitskih šuma i vrhova. Ako tome pridodamo i užitak branja zrelih jagoda i borovnica u Jovanovića padaju ili nezaboravne večeri uz logorsku vatrnu, onda od Štirovače nema ničega ljepšeg.

I dok o svemu ovome razmišljam, eto nas na Alanu. Onih devet kilometara od Mrkvišta nismo gotovo ni osjetili.

Dočekali su nas Ante i Ljilja, ovoga puta i tajnik Saveza, zatim Mišo i njihovo društvo. Navečer, nakon ugodna časkanja uz voštanici, zacrtali smo plan za sutra.

Rano ujutro krećemo Velebitskim planinarskim putem sve do Baških Oštarija. Duži odmor planirali smo u Radlovcu, jer naš put traje otprilike dvanaest sati pješačenja. Veseli nas, ipak, užitak pješačenja "Premužićkom".

Već na samom početku, čim smo izišli za Kosicom, pogled pada na prostrano Mirevo i iznad njega na Zečjak (1622 m), drugi po veličini vrh srednjeg Velebita. Još su vidljivi ostaci mirevskih stanova koji podsjećaju na davno vrijeme kad su se Velebitom kretala velika stada ovaca i kada su odjekivali vesele pjesme pastira.

Petnaestak minuta dalje, već sa prijevoja Vrata, pogled puca na naše plavo more i otoke

Rab i Pag. Sunce ih je obasjalo, pa njihove bijele stijene podsjećaju na snježne krpe, vidljive i u ovo doba godine u snježnicama i ledenicama srednjeg Velebita. Hladovinu nalazimo u skorom bukovom šumarku, iz kojeg izlazimo na strme livade prošarane raznobojnim planinskim cvijećem. Naš pogled ovoga puta pljeni Strogir, krš oko njega i, dakako, još uvijek bistro more i usjek Zavrataknicu.

Idemo skoro pet sati, a većeg uspona još nismo imali. Izmjenjuju se šume, livade i lijepi vidici, te nakon poduzeg spusta stižemo na izvor Gornje Korito, jedinu živu vodu na našem putu.

Odmaramo se dok voda polako curi. Ispod nas se smjestilo prostrano kraško polje Mlinište. Vide se ljetni stanovi Podgoraca koji ovdje borave sa svojim blagom. Gornje Korito zna ljeti i presušiti, ali se onda treba spustiti do prvih stanova u Mliništu gdje je nepresušno Donje Korito. Nama umornima i žednima, na svu sreću, to nije trebalo. Još nas čeka dobar dio puta do našeg odmorišta, Radlovca.

Od Gornjeg Korita preko prijevoja Stražbenice, između Visibabe (1249 m) i Kurozeba (1167 m), stiže se nad Radlovac. To je veliko, gotovo dva kilometra dugo kraško polje, ispresjecano šumarcima i ogradama od suhozida, među kojima se skrivaju stanovi stočara iz Cesarice.

Trebalo nam je punih četrdesetak minuta da se spustimo u Radlovac (960 m) i pronađemo naše planinarsko sklonište. Smješteno je u kući Ivana Čačića, ranjenika domovinskog rata. To je izvorna planinska kuća, karakteristična za ovaj dio Velebita. U neposrednoj blizini lijepa je kamena crkvica Sv. Roka, gdje se jednom godišnje, u mjesecu kolovozu, održava misa i skup žitelja ovog dijela Podgorja. U slučaju nevremena može poslužiti i kao sklonište, budući da je stalno otvorena.

Nakon odmora i okrijepe razgledali smo ovu pitomu dolinu. Okružuju je vrhovi Liscica (1449 m), Ljuljačke (1278 m), Meralovca

(1184 m) i već spomenutih Visibabe i Ku-rozeba. Obradene njive i stada koza uokolo obećavaju da ovdje život neće zamrijeti. S time se, ipak, ne slažu naši domaćini Zorka i Vlade Čačić, s kojima smo od samog sumraka razgovarali sjedeći kraj "šterne" uz samo sklonište. Vlade se sjeća da je otrprilike, do pedesetih godina, u svakoj radlovačkoj kući sezonski boravila po jedna obitelj. Imali su u prosjeku do devet članova, a kuća je u Radlovu četrnaest. Sada su druga vremena. Ovoga je ljeta tu samo sedmero ljudi. To su stočari iz Cesarice: Čačići, Dokozići i Smojveri.

Došli su krajem lipnja, a napustit će svoja boravišta početkom studenoga, kad prvi snjegovi prošaraju okolne vrhove.

U trenucima nostalгије, Vlado zna i zapjevati:

*Oj Radlovče nekadašnji raju,
a današnji teški uzdisaju...*

Radlovčani uzgajaju koze, malo manje ovce, a obradive površine zasadili su krumpirom, zeljem, repom, ciklom, kapulom, ljutikom i merlama, kako oni nazivaju mrkvu.

Vode ima dovoljno, a u planu je i zajednički popravak urušene "šterne" nasred Radlovca, kapaciteta 70 kubika vode. Samo da se poveća broj stočara, pa bi mljeka i sira bilo i za izvoz, sa smiješkom zaključuje Zorka naš ugodni razgovor.

Sutradan ujutro, na onoj istoj "šterni" uz sklonište, isklesanoj od samo jednog kamena, čekalo nas je svježe pomuženo kozje mlijeko.

Nakon doručka otisnuli smo u svoje dnevниke pečat kontrolne točke VPP i upisali se u knjigu posjetitelja. Tražeći u knjizi moguća poznata imena primijetio sam i jednu pjesmicu napisanu 5. travnja 1991. godine. Umjesto imenom, njezin se autor potpisao s bjesnik. Sigurno je bio bijesan kad je, odmarajući se u skloništu, slušao radio vijesti o sve učestalijim barikadama pobunjenih Srba po našim hrvatskim prometnicama i naznakama skoroga rata. Ta je pjesma u nama pobudila sjećanje na dane kad smo bezbrižno i bez

straha obilazili cijeli Velebit, pa neka "bjesnik" ne zamjeri što ovu simpatičnu pjesmu želim ovim putem kazati i drugima:

*Velebit, čelava planino,
na tebi sam smjestio se fino,
uz rub šume povrh kamenjara,
tu se našla kolibica stara.*

*Vani bura pritisnula strehu,
tuči kiša po hrđavom plehu,
a ja ležim ispod toplih deka,
pa sve mislim što me sutra čeka.*

*Slušam vijesti — poluratno stanje,
mili Bože složilo se sranje,
od Genove dolazi ciklona,
Srbi ruše pruge bez pardona.*

*Od Karlovca pa do Karlobaga
Srbi za rep vuku crnog vraga.
Kud ćeš brate Srbiju u Liku,
kad je Lika puna katolika.*

*Već ti stvori neki bolji prizor,
tuci ženu, gledaj televizor,
al' se mani pušaka i trupca,
da ne bude krvavoga Gupca.*

Pozdravljamo se s domaćinima i krećemo za Baške Oštarije. Čeka nas put dug najmanje šest sati, jer je Radlovac tek na pola puta dugačke dionice VPP-a od Alana do Baških Oštarija. Trebamo proći kraj Skorpovca, nekadašnjeg skloništa i kontrolne točke VPP-a, osvježiti se na Kapljivu vodom, odmoriti se na Dabarskoj kosi gledajući impozantni kuk Čelinac i okolne vrhove te se bar jedan dan zadržati u Ravnom Dabru kod Miće Prpića. Do Oštarija ćemo lako, preko Stupačinova. Velebit je samo jedan. Nezaboravan.

I dok smo se autobusom vozili kući, dogovoren je da idućeg ljeta ponovo odemo u Radlovac u istom sastavu: ja, Ankica, Mate i Pešo, ali ovoga puta s Jadranske magistrale, oko tri sata pješačenja iz zaseoka Želenike pored Cesarice.

Godina 1995.

Godina kraškog runolista

Stara gora — novi puti

SMILJA PETRIČEVIĆ, Split

Dubrava. Malo mjesto rasteglo kućice poput kolone puževa ispod strmih vrleti Mosora. Seljaci veseli i nasmijani, dječurlija oko nas.

— Ha, idete na Kozik, na našeg Sv. Juru. E, pa sretno Vam bilo, da ste nam se vratili živi, zdravi i čitavi!

Krenuli smo makadamom i nakon prvih koraka, prvog zavoja, pred nama visoravan s golemlim hrastom u sredini.

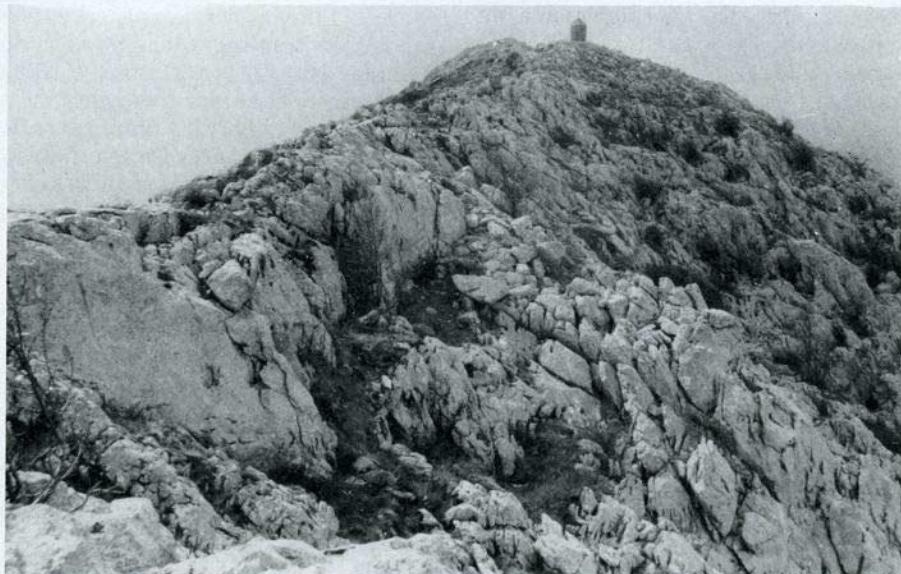
— Gospode, pa to je kao na velebitskim Jurlinama. Zatvorila sam oči. Ali ne, varka!

Ovo je tu nešto sasvim drugo, a Jurline su daleko, tako prokletno daleko, a tako blizu u mojim mislima.

— Jurline, a? — reče Rile.

— Oslobodi me Bože više misli na tu planinu tamo, oslobodi me i daj mi da uživam tu gdje jesam, tu gdje stojim i nemoj da me više nagrizaju misli i sjećanja.

— Nagrizaju i mene. Zar misliš da tako lako mogu zaboraviti Velebit, poslije tolikih godina provedenih tamo. Svaka stijena, svaki kamen, svaki dolac odvede me u mislima

Mosor

Foto: Dr. Ž. Poljak

tamo i uvijek će me podsjećati na prijatelje što smo ih eto izgubili, neke zauvijek. A isto tako i moju suprugu. Nego, vidi ovu dolinu, zar nije prekrasna? Nije ni lud onaj seljak dolje kad kaže da bi se ovdje mogao sagraditi rekreativski centar sa svim sadržajima ili bar jedan dom.

— Da, pa da dođu stoka, seljaci, svinje i građani i od ove ubave doline naprave deponij kao i od one dolinice ispod vašeg doma na Mosoru. I znaš što, dosta mi je više slušati: trebalo bi, moglo bi. Neka pravi netko drugi i neka se netko drugi optereće tim idejama. Mi smo svoje odzvonili. Znam da je u tebi, kao i u meni, ostalo još ponešto altruizma, želiš da i drugome pokažeš ljepotu planine, cvijeta, vrhunca, ali zapamti, nismo svi isti. Nitko od nas nije znao, kada je prvi put krenuo u planinu, što ga čeka gore, kako će mu tamo biti i kakav će se vratiti. Netko se vrati s mišljem da više nikada ne podje, netko kao meteor projuri kroz planinu pa se vrati prazan, umoran i bijesan u što li je potrošio dan, a nekome ostane dio duše i komad srca zalijepljen za ovu prvu stijenu, za prvo stablo, za prvu dolinu i ostane vječita čežnja za visinama, vrhuncima i daljinama. Zato me nije volja nikoga zvati, nikome ništa novo pokazivati, jer ne znam kako će to prihvati. Ako ih je volja neka grade, a ako ne, ništa.

Počeo je uspon. Dosad sam mislila da Tatekovih direktnih uspona ima samo na Velebitu, a sada vidim da su oni koji su markirali naš put na istoj valnoj dužini kao i on. Nai-mje, Tatek iz Zadra zacrtava jedan put, pa vozi pravo preko stijena. Koliko li mu je puta Mirko govorio, dok smo tražili nove pute i nove staze otkrivajući nove ljepote Velebita, da se u planini ide logikom konja, mazge i magarca, jer te brdske životinje nisu toliko glupe pa da idu gore dolje, niti da se veru po stijenama. I ova je staza vodila čas preko ravnih stijena, čas preko sipara, penjala se uz stijenu, pa silazila s nje i tako dalje. Zorica ide pravo, prvom brzinom, ta me žena naprsto zadivljuje kakvom lakoćom i brzinom prevaljuje staze, a ni njen suprug ne zaostaje za njom. Kaskala sam svojim tempom, a Rile iza mene, poneki put ispred mene. Ponekad bi mi njegovo koljeno služilo kao oslonac da se mogu spustiti s kakve stijene.

— Gustuš — rekoh iznenada imitirajući Tateka i počnem se smijati iz svega glasa, dok sam visjela na stijeni kao raskrečena žaba. Ovi gore pogledali su me začuđeno.

— Planinska euforija — rekoh cereći se.

Dolje je na nekim mjestima raslo drveće, vidjela se udolina, dok je staza vodila ravno preko stjenovitog hrpta planine.

— Mislim, rekoh, da se trebalo nekoliko ljudi razviti u strijelce, predmarkirati, pa tek onda vidjeti koja je staza najljepša i najlakša, a ne ovako punim jedrima preko hridina. Sva sreća da su suhe i da nema leda.

No, sve u svemu, ostala sam zadivljena tim gromadama stijena, usjecima, urvinama, tim Mosorčićem kako sam ga nekada zvala dok ga nisam poznavala. I konačno, vrh Kozik, ili Sv. Jure! Opet onaj mir, spokojsvo i sreća što te uhvate kada dodeš na vrh planine. Pogled na sve strane. Uvalili smo se u suhozidine stare glagoljaške crkvica i upravo dok smo se presvlačili, začujemo glasove. S jugoistočne strane planine pojavili su se neki stariji ljudi, seljaci. Niti su zadihani, niti umorni, niti oznojeni. Dobro mi je nekom zgodom rekla baba Marija iz Ljubotića: "Kartu čitaj, a seljaka pitaj!"

— Mi smo došli lakšim putem, vi ste se verali po hrptu — reče jedan. Eto, dodosmo da uzmemo mjeru ove crkvica jer ćemo je obnoviti, iako smo njenu kopiju sagradili dolje niže. No, ako je i sagradimo ovdje, bojimo se da nam je opet gromovi ne sruše i divljaci ne dovrše. Bili su tu i neki natpsi...

— Da, to su bili natpsi na glagoljici — reče Milivoj, jer je ova crkvica jedna od mnogih koje su sagradene po vrhovima naših planina. Najviši vrh Mosora je Kabal, ali on je tako neugledan, kao po prilici vaš Vaganski vrh, dok ovaj Kozik dominira nad čitavom okolinom, slično kao vaše Sveti brdo. I zbog toga mislim da su tu sagradili crkvicu. Koliko je stara ne zna se, ali sudeći po suhozidu izgleda da je iz vremena dolaska Slavena na ove prostore. Sagradena je, kao i sve ostale, po vrhovima, na temelju prastarih kultova vrhunaca iz staroslavenske religije kojoj su Hrvati ostali vjerni još puna dva stoljeća nakon dolaska na ove prostore, čak i nakon prijelaza na kršćanstvo. Tako po prilici kaže don Ante Škobalj u svojoj knjizi "Obredne gomile". Nema sumnje da su stari Slaveni, kao i Tibetanci, Japanci, Maye i mnogi drugi narodi, gradili hramove baš po vrhovima i davali im imena svojih bogova i božica. Prešavši na kršćanstvo prekrstili su te crkve i nazvali ih po kršćanskim svećima. I tako se ova ovdje zove crkvica Sv. Jure. Nego idemo jesti, jako sam gladan.

— Hvala — rekose seljaci. Mi ćemo ipak crkvicu obnoviti, samo ne znamo kako ćemo

pribaviti sredstva i sve ostalo, no nadamo se da hoćemo.

— Da vam je svećenik don Tomislav Bařičević iz Starigrada-Paklenice, ovdje bi vam niknula crkvica kao iz snova — rekoh sjetivši se toga divnog čovjeka koji mi je vratio već davno izgubljenu vjeru, premda to nije pokusao nijednom riječju, nijednom gestom. I on je sada daleko od svoje planine, od svojeg Velebita, znam da i on osjeća u svojim žilama zov visina, zov planine kao i ja.

Vraćali smo se drugim putem, najprije preko hrpta prema sjeverozapadu a onda smo okrenuli nizbrdo.

Trebalo bi napraviti neku vrstu Premužićeve staze po ovoj sjeverozapadnoj strani Mosora. Ne bi to bilo teško, ima kamenja koliko hoćeš — reče Milivoj poslije duže stanke.

— Gospode Bože, pa i ovdje ima zagriženih utopista i altruista kao što je Tatek. Znači, on nije posljednji izumrlji dinosaurus planinskih visova, nije posljednji koji bi ljepote dijelio s drugima. Samo, šteta što ste ovako stari. Da bar mlade uhvati jedna od ovakvih ideja - rekoh.

— Nema mlađih — reče Milivoj. Mladi dođu do doma, napiju se ili se muvaju oko-kao kao muhe bez glave, ili pretrče kao koze

kroz planinu, i nikome ništa. A ono malo slobodnih penjača, alpinista, briga njih za staze. Znaš, planinu treba doživjeti cjevito, u svoj njenoj ljepoti, a svatko nema smisla za to. Istina, Mosor je tako malen i nema ga se što vidjeti u usporedbi s Alpama, ali ima sve odlike prave planine, od vrleti, gudura, klisura i stijena do ponora i bespuća. Ima i malo šume, bilo bi je i više da je toliko ne sijeku naši seljaci.

Spuštali smo se polako zavojitom stazom. Po granama su se nazirali mladi pupoljci, kadulja je već počela zelenjeti a svugdje okolo ljuljale su se nježne glavice mrazovca.

Odjednom šum vode i ugledam potočić koji žubori, skače, mrmori i preskakuje kame-ne stvarajući male kaskade.

— Paklenica u malom — reče Rile i zabije nos u hladnu vodu.

Sust. I opet ona predivna visoravan, zelene livade i onaj stari stoljetni hrast. Zagrlila sam ga i naslonila lice na njegovu hrapavu koru.

— O, hraste moj, daj mi snage da budem jaka kao i ti, da me ne slome vjetrovi života i rata — rekoh tiho, dok je povjetarac šušurio suhim lišćem u njegovoj razgranatoj krošnji.

Alan i Alan

ALAN ČAPLAR, Zagreb

Više nije veliko čudo da se neki Marijan popne na splitski Marjan, ali je još uvijek zgodno čuti da se netko popeo na svog imenjaka. Također nije veliko čudo, ali je malo rjeđe, da se neki Jure popne na Sv. Juru na Biokovu ili neki Ilija na Sv. Iliju. Ima tu još vrhova s imenima svetaca koja se i danas koriste za nadijevanje imena djeci. Kako god bilo, ja bih ispriporijedio kako je Alan bio na — Alanu.

Ime Alan poprilično se rijetko čuje u Hrvatskoj. Stoga nisam naviknut da me netko u parku ili na ulici svaki čas pozove, kao što se to događa Ivanima. Oni se više ni ne osvrću

kad netko pozove: "Ivan!" (Tako npr. u mom razredu postoji pet Ivana, pa kad profesor prozove Ivana, petnaest posto razreda protrine). Čuo sam za svega petnaestak ljudi imena Alan.

Često se ime Alan miješa s francuskim imenom Alain ili engleskim imenom Alan. To nisu ista imena, ali su vjerojatno dala ideju za domaće ime Alan. U svakom slučaju, ja sam prije šesnaest godina ime dobio po velenitskom Alanu, zahvaljujući svojoj mami, planinarki.

* * *

Kad sam uplatio za izlet na Velebit i dobio putni plan, pomislim: "Kvragu, obećali su da ćemo i na Alan, a ovdje mu nema ni spomena. Pa dobro, i drugi su predjeli Velebita lijepi..." No, već je začas stiglo objašnjenje: Alan nije naveden među ciljevima puta jer ćemo na njemu noći.

Ubrzo su počele pripreme: od trpanja stvari u ruksak, pa do savjeta i uputa poput: "Medvjedi se boje buke, zato moraš biti glasan" ili poput savjeta moga osmogodišnjeg brata Nevena: "Pazi da ne zgaziš Velebitsku degeniju! Ima je samo na Velebitu" — da bih jednoga vrućeg petka mogao krenuti prema kolodvoru. Planinarski opremljen ulazim u gradski autobus kao opća senzacija. Sretan sam kada nakon sveopćeg guranja, sažalnih pogleda i kolutanja očima jednog mog prijatelja napokon stižem na usijani kolodvorski asfalt. Nakon popisivanja, ukrcavanja, prebrojavanja, čekanja (znate već kako to ide), naposljetu autobus kreće.

Uz dobro raspoloženje počinjemo uspon na Velebit (autobusom, naravno!). Penjemo se sve više, a more ostaje sve niže. Prolazimo Oltare, dolazimo i pod dom Zavižan, gdje ostavljamo dio naših planinara i na Alan stižemo u trenutku zalaska sunca.

Tipična strka prvog trenutka nakon dolaska. Raspoređujemo se u dvije polumračne tavanske sobice. Nakon početne strke ipak se sve počinje sredjivati. Vrijeme je već da se nešto pojede.

Večeri na planini vrlo su lijepe, iako ubrzo nastaje potpun mrak. Odlazimo u večernju šetnju dvjestotinjak metara od doma. Nakon strašnih ljetnih vrućina nismo spremni na hladan vjetar s mora.

Alan, odnosno Veliki Alan nalazi se otprilike iznad slikovitog primorskog mjesta Jablanka, u kojem je planinarski dom jedinstven po svojoj nadmorskoj visini od svega 20 metara iznad mora.

Putujući prostranstvima zemljopisne karste Kvarnera nemalo sam se iznenadio kada sam među velikim šarenilom toponima pronašao neki zaselak 5,5 km od Krivog Puta i 12 km sjeverno od Senja na visini od oko 800 metara, imena Alan. Na južnoj Velebitu postoji prijevoj Mali Halan. Iz ovoga zaključujem da su Turci riječju "Halān" odnosno "Alan" označavali planinske prijevoje, što nije čudno, jer je na Velebitu mnogo turskih toponima kao što su Alaginac, Begovača, Mamudovac, Ramino korito, Rizvanuša, Turska vrata i još neka.

U dubini prepoznajemo svjetla grada Rabu i pojedinih mjesta na otoku Rabu i susjednim otocima. Skupljamo nekoliko kamenčića za uspomenu na Velebit. Naša Francuskinja Nathalie pronašla je kamen koji oblikom neodoljivo podsjeća na Francusku.

U blagovaonici doma u treperećem poluvjetlu svjeća ugodno je društvo. Ljubazni domaćin Antun Stare priča nam o Alanu, o ljepotama, čarima i narodnom shvaćanju Velebita. Takve večeri uz planinarske priče i iskustva redovito su vrlo ugodne, pogotovo ako smo tog dana prošli veči dio puta. Upravo je taj doživljaj još jedna od čari višednevnih planinarskih izleta poslije kojih se vrlo lijepo spava.

Sutradan me probudila svježina, bolje reći hladnoća velebitskog jutra, a pred zorū spavanje nije bilo najugodnije. Uz pubove, tu je i cijeli puhački orkestar sa svojim repertoarom šištanja, pištanja, puhanja, hrkanja i sličnih zvukova. Nisu baš bili u ritmu, dio orkestra bio je malo preglasan, a drugi dio isuviše uspavan. I sve to u mrklom mraku!

Sunce se još skrivalo iza brda, ali je bilo dovoljno svjetlo. Hladnije je nego jučer. Toga je jutra na Zavižanu izmjereno 13 stupnjeva, neobično s obzirom na ljetne vrućine na obali Jadrana. Dok doručkujem za stolom po kojem kao da su se prosule markacije, polako izlaze pospana lica.

Nakon jutarnjih radnji krećemo autobusom, vozimo se nekoliko minuta, a onda se iskrčavamo. Slijedi pohod Velikom Kozjaku (1629 m) i silaz na Lubenovac. Na putu susrećemo zagrebačku obitelj s jednim mlađim planinarkom, članom PD "Tatina leđa". U ovoj divljini svaki nam je susret mio (sljudima, dakako!).

Zatim, nakon poduze tišine, netko upita:

"Gdje je sada Alan?"

Vodič spremno odgovara: "Ispred nas, malo lijevo."

"Pa nije valjda skrenuo sa staze?"

"Kako to misliš?"

"Ma, ne mislim na onog Alana od 1300 metara, nego na onog od... 1800 milimetara!"

"Aha, on je tu iza..."

Svi se od srca nasmijasmo. A nije ni tako loše radošću rastjerati gotovo mučnu tišinu u ovom pustom kraju.

Došli smo i do Velikog Lubenovca. Na rubu livade u maloj je baraci planinarsko sklonište. Svojim dolaskom iznenadili smo

dežurnu domarku koja brzo i spretno sprema vrući čaj. I opet ljepota koja mami da ostanemo barem malo duže nego što to vrijeme dopušta. No, ljepota zove i dalje, a vrijeme nas tjera da se oprostimo s uslužnom domarkom i krenemo put Hajdučkih kukova.

Već na prvom ulasku u šumu imamo razlog za zastoj: borovnice. Ali već za nekoliko časaka grm je obršten, pa smo mogli krenuti dalje.

Put na vrh Hajdučkih kukova (1650 m) trasiran je i označen tek prije nekoliko godina. U početku je prilično oštar, a vodi kroz veliko bogatstvo biljnih vrsta. Tek potkraj počinju prevladavati različiti kameni oblici i otvarati se sve dalji i ljepši vidici.

S vrha se moramo vratiti istim putem, pa tako skupljamo putem izgubljene dojmova.

Sunce je već poprilično nisko, pa sja u lice. Livade Alana u tom predvečernjem ugodaju pružaju neodoljivu sliku mirnoga i spokojnog smiraja. U dom dolazimo umorni, ali zato ispunjeni velikim zadovoljstvom. Bio je to još jedan velik dan ispunjen mnoštvom lijepih zgoda.

Velebit mi je pokazao kako je moć prirode u isto vrijeme tako lijepa i privlačna, kako i srova i nadmoćna. Priroda Velebita jedinstveno je umjetničko djelo, u kojem se može biti iznutra, a da nas ne sputava nekim zidovima. Osim toga, nijedno umjetničko djelo nema u sebi stalan život kao što ga ima priroda.

Drago mi je što je sad Velebit dio mene i što sam ja — dio Velebita.

Jutro pred skloništem na Alanu

Foto: A. Čaplar

Bijakovski svetac i njegovi "mučenici"

IVICA MARIJANOVIĆ, Imotski

Zmijugamo cestom što je građena još za uprave Dalmacijom slavnog francuskog maršala Marmonta, u slavu Napoleona Velikog, kako između ostalog stoji na ploči uklesanoj u litici uz put k vrhu prijevoja pred nama, imenom Turija.

Dok mu se približavamo odmičući na istok, ostavljući za sobom Zagvozd, prorjeđuju se kućice što se ledima drže za Bijakovu koja ih iznjedri, a s licem radoznalo pilje u cestu kojom struji život u neke druge krajeve. Teško je uočiti bilo koga ispred kuća: tek poneki prozor ili balkon iskićen cvijećem, raskriljene škure ili rublje što jedri na povjetarcu, odaju da život još teče -uglavnom u žilama starijih.

S obje strane puta šćućurena busenja grabovine i ostalog grmlja nadjačavaju se s kamenom ljutacem, te ovdje se zazeleni gora, a tamo dalje pak zabijele kameni grozdovi; nižu se tako izmjenjujući se i kao u nekačkoj igri slažu, prekrivajući ponegdje cijela brdašca. Pust je i kamenit ovaj kraj, izložen hirovima prirode koja tek ponegdje podari kakav dolac — biser u školjki krša, što blista bojama raznolikih cvjetova s njihovih zapuštenih livada.

Ovo je pozornica kojom su koračali znani Araličini likovi Didak i Daščica, za gradnje svratišta, kraj čijih ostataka prolazimo spuštajući se niz prijevoj, po izlazu iz tunela na vrhu koji povezuje krševit zagvozdski bazen s nešto pitomijim područjem Župe i Raščana, malom oazom ravnice usred okolnog beskraja kamene pustoši. Put najednom postaje gotovo čist pravac, koji kao da vas požuruje da što prije nestanete iz ove kamene tamnice.

Usporavamo nadomak malog pogona - splitskog škvera, nakaradnog pokušaja da se u ovaj kraj težaka i čobana nakalemi metalna industrija, tražeći pogledima neupadljiv makadamski put što se odvaja k zaseoku Družjanićima. Tišina koja nas je dočekala razlila

se uokolo poput mira kakve samotne bare. Uzburkali smo njene vode svojim glasovima i pokretima dok smo se izvlačili iz vozila i nabacivali opremom.

— Evo naši' Imoćana! — zazvoni ženski glas odnekud, prepoznavši nas.

Neda! Uvijek izade pred nas, željna razgovora, sretna što može načas prekinuti jednolikost svakodnevice.

— Evo nas, evo, opet stigosmo! — preuzima Vlajčić ulogu sahiba, iliti bergfirera, kako smo mi to ovdje preveli (pa ipak smo u carstvu njenog veličanstva Njemačke Marke), tj. onoga koji mora kroz čakulu uvjeriti domaće stanovništvo, ponekad nepovjerljivo i štljivo, da od nas ne prijeti nikakva nevolja.

— Idete i danas malo?

— Oćemo malo, do Čubrijana.

— E, kad se sitin kako je prija gori lip život bio. Želi bi travu pod njim, čuvali ovce... Bila nas je, brte, puna Bijakova. Često bi sritali primorce pa komendijaj s njima...

— Je li bilo, da prostiš, oni' stvari? — zavrživa bergfirer.

— A da kud će, kume moj! Jedne godine, na moju dušu, šest nevista, primorki, došlo amo.

— Vidiš ti kako se to promini. Nekad je Bijakova spajala primorce i naše, a sad ih razdvaja — komentiramo dok se upućujemo užbrdo stazom koja odaje da je tuda nekad život izdašno gazio.

Dan pred nama smiješio se kroz modrinu neba ispunjavajući dušu sladostrasnim ushitom i čudnim treptajima pri pogledu na prirodu uokolo. Zvukovi i boje uvirali su u mene sa svih strana, ispunjavajući žeđ suhih korita mogu žića ponesenu iz tko zna kojeg predživota. Bijakova se obukla u prekrasno zelenilo, zakitivši se bojama proljeća, zapjejavši kroz grla svojih ptica, zaplesavši kroz

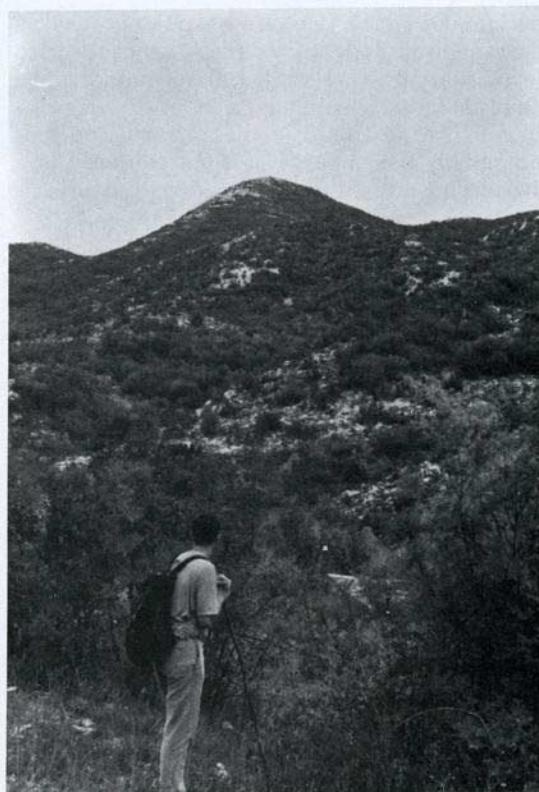
lepršaj leptira preko čarobnih tepiha opustjelih dolaca. Pjevala je i plesala i moja duša milujući pogledom ovu ljepotu. Omamljena mirisima, treperila je šireći se u beskraj nesaznanja, ispunjavajući se užitkom od kojeg se nadimaše prsi.

Kuće, odnosno ljetni stanovi u predjelu zvanom Zakučje, dočekale su nas kamenom šutnjom, napuštene i zapostavljene, potpuno prepustene lešinarima vremena: kiši, snjeđovima, žegi i suši, da ih komadaju, ostavljajući samo urušene zidove koje domalo prekrije drača ili gusto šiblje. Otvorila se Bijakova ovdje nekako, pa je s jugoistoka, od ušća Neretve, pritjecao dašak mora, upitomljujući inače surov krajolik, te se odavde pa dalje na zapad nanizaše kućice čineći ovaj dio nekad najživotnijim dijelom sjeverne strane planine.

Čubrijan odmah upada u oči pravilnošću svoje geometrije, koju čini stožac široke baze, zaobljena vrha, poput hrpice pijeska na plaži oblikovane dječjom kanticom i doradičane rukama. Predaja pamti ovaj vrh još od starih vremena, a kada je i zašto baš njemu dato ime po mučeniku i svecu iz četvrtog stoljeća, Sv. Ciprijanu, odnosno Čubrijanu, kako ga narod prozva, vjerojatno malo tko ne zna.

Počivali smo uživajući u krajoliku, tražeći pogledom kuda bi mogla ići staza. Obično se prepoznaće kao tamnija pruga na jednoličnoj površini vrhova krošnji. To je moguće vidjeti dok su stabla razdvojena stazom, međutim, ljudi ovamo odavno ne zalaze da kosirićem ili rukom potkrešu granu koja bi se ispriječila, pa je sve zaraslo i ne nazire se nikakav putić.

Uspon pak nije izgledao težak, te još jednom bacismo pogled na krajolik i krenu smo vođeni instinktom, ali i oslanjajući se na iskustvo u ovakvim prilikama. No ubrzo nas snađoše poteškoće. Neuznemiravana dugi ljudskom prisutnošću gora je podrasla, pa smo napredovali sporo, 'rvući se s granjem koje bi nam se ispriječilo i čeprljalo nas svuda po tijelu, namještajući nam katkad zamke iz kojih se izvlačimo tek uz pomoć. Ponegdje je potrebno skršiti koju granu i onda tražiti prolaz, a gotovo svakim korakom nagaziš na oštar kamen, što traži dodatnu opreznost. Isprijeći se tu i pokoja oveća pola, što nas prisili na pentranje sa "sve četiri", ili nas natjera da se spustimo niže, gubeći onda visinu koju je opet trebalo mukotrpno nadoknaditi. Izgubismo ubrzo iz vida jedni druge, zaneseni i usredotočeni na svaki pokret, probijajući

Čubrijan (1289 m) iz Zakučja

Foto: J. Vukosav

se i gubeći snagu koja je otjecala u slapovima znoja. Staza se nije naslućivala, te sebi predbacivah što nisam pažljivije birao smjer kretanja. Zastajao sam sve češće, odmarajući se i osluškujući gdje su ostali, ali kako pucketanje grana bijaše jedino što se čulo, nastavljao sam dalje svoju borbu s ovom kamenom džunglom, iscrpljujući se sve više.

Kada mi se već učinilo da hodam čitavu vječnost i da sam vjerojatno pogriješio i skrenuo tko zna kamo, nađoh se u podnožju samog Čubrijana, koji je malo goletniji, pa se ponadah da će ići lakše. Pokazalo se, međutim, da ni ovo neće proći bez muka jer je sunce pržilo nemilice, a strmina što se jednolično uzdizala k vrhu iscrpljivaše me još jače. Nije pomagao ni duži odmor, jer rafal sunčevih zraka naprosto tjera dalje, prijeteći da vas užga ako ostanete dugo na jednom mjestu. Gledam dolje da vidim napreduju li prijatelji i kako podnose ove muke Ciprianove. Šuma ih je izbacila na razne strane, te polagano mile uzbrdo otežala koraka. Pokušavam procijeniti koliko je još do vrha i upućujem se dalje nevoljko, isciđen žegom, iscrpljen i gotovo

na izmaku snaga. Hodam nekoliko koraka pa zastanem da dođem do daha, otirući znoj što je oči zatvarao. Padaju mi na pamet opisi zadnjih metara uspona na svjetske vrhove i bez obzira na to što je riječ o razlici od jedno sedam tisuća metara, uspoređujem ih sa svojim mukama u usponu na ovog "patuljka". Svakome je njegova muka najteža.

— Život je patnja i to je velika istina — citiram ironično Budhu, vapeći za hladovinom mangova drveta ispod kojeg je potekla ova "velika istina". Zamišljam ugodu te hladovine, a onda u navali bijesa što me na jednom preplavio izbacujem iz sebe beštine, pridajući đavlju i Bijakovu Ćubrijana ('prost sveti... umor, znaš...') i planinarenje.

— Ma kud vas vrazi nosaju...! — odzvanjaju u glavi "dobronamjerni" savjeti znanaca. Zaričem se kako će im reći kad se iščupam iz ovog "pakla" da su bili u pravu i da sam odsad njihov. Neka me vodaju na buće, karte, lumpovanja, samo da nema ovih patnji.

— Evo ti tvoje lipote! — bjesnilo je u meni, prekoravao sam sebe i prijašnji ushit koji se u ovoj navali 'ida rasplinu poput sna u jutarnjoj žurbi na posao.

Ispraznjen malo i olakšan psovkom nastavljam užbrdo s osjećanjem krivnje što sam na trenutak bio spremjan dati Kraljevstvo Planina za komadić hлада.

Srećom, ubrzo se nađoh na vrhu, pa grizoduše zamijeni radost koja se pretočila u vrisak zadovoljstva što je mukama najzad kraj. Nestrpljivo poskidah opremu sa sebe te se bos ispružih po travi, prekrišvi glavu i raščetvorivši se poput zvjezdice na morskom dnu. Prepustih se vjetriću što je ovdje lagano plesao, bespokretan tijelom i prazan mislima, plutajući u bezvremenu i bez prostoru.

Dolazak ostalih bivao je popraćen snažnim dahtanjem, nakon čega bi slijedila tišina kojoj smo prepustali sav svoj umor. Dugo smo se tako oporavljali u miru, bez želje za ići. Tek je s Čimjakovim dolaskom živnulo, jer je travarica kojom nas je liječio žeglja po prsim čupajući riječi koje potonuše nekamo.

— O sveti Ciprijane, jesu nas namučio! — progovorismo najzad.

— A je, brate, ne triba nam ići na zavit, lipu smo pokoru učinili.

— Dede "pjesniče" — obrati mi se Čimjak — zatefteri tamo u svoje libre, neka se znade za ovu našu "svetu muku". Lipo to nakiti i zakoviljaj da vidi svit kako mi nismo nikakvi penaši, nego da se znamo i Boga spomenit.

— Misliš nešto kao: "Sveti Ciprijane, moli za nas, tvoje mučenike..."? — započeh.

— E tako, tako dragi. Nakiti i zakoviljaj!...

Zaboravljenе zanimljivosti Medvednice

Dr. SREĆKO BOŽIČEVIĆ, Zagreb

Imate li priliku da vidite stare fotografiske snimke Medvednice iznad današnjeg velegrada Zagreba, sve one od vremena prvih učinjenih crnobijelih snimaka pa do onih oko pedesetih godina našeg vremena, iznenadit će vas nekadašnja cijelovitost pejzaža njezinih šumovitih obronaka. Čitate li Hirčev "Prirodni zemljopis Hrvatske" tiskan prije ravno devedeset godina, iznenadit će vas i danas ovaj opis planine:

"Svrnemo li pak okom na Zagrebačku goru, razabrat ćemo, da su nekoji bregovi protegnuti i hrptasto nadignuti, drugi su zabljeni ili opruženi, pogotovo je pak oku milo prigorje, što se sa više popriječnih rebara spušta prema Zagrebu, stvarajući ugodne doline i prodole. Gledaš li Zagrebačku goru iz Savske nizine, pričinja ti se, da se upravo pod Lipom nanizao gornji grad Zagreb sa južnim dijelom do njega. Oko ti se zaustavlja na

bujnom zeleni zastrtom Josipovcu, Prekrižju, Pantovčaku, na Kulmerovom gradu u Šestinama, a više njega na 587 metara visokim mrkim zidinama Medvedgrada. Prema zapadu ističe se vinorodni Vrhovac, podnožna Kustošija, dok se kod Stenjevca i Podsuseda brežuljci spuštaju prema Savi..."

Kao što vidimo, prigradskih kuća na bregovima podnožja planine u Hirčevu doba nije još bilo, a ne spominju se ni kamenolomi. U vodiču pak B. Gušića tiskanom prije sedamdeset godina, riječ kamenolom rijetko se spominje u opisima staza po planini. Pri opisivanju Medvednice Gušić pod naslovima "Ekonomski utjecaj" i "Rudarstvo" kamenolome uopće ne spominje. Spominje samo vodenice s kamenim žrvnjevima, koji su se vadili na podnožju planine samo iz omanjih, već u ono vrijeme starih kamenoloma.

"Pogledamo li — piše Gušić — iz zagrebačkog savskog mosta prema sjeveru, opažamo bijeli naš Zagreb štono je svoje mnogobrojne kuće rasijao po posljednjim izdancima gore, čije bilo daleko тамо u pozadini, graniči sa modrinom ljetnoga neba." Tako je zapisao u vrijeme kada su nadaleko oko mosta, prema planini i preko Save bila još samo kukuruzišta i livade. Današnji pogled s istog mjesta moramo dopuniti podatkom da su sada "mnogobrojne kuće" rasijane već na drugom, trećem i četvrtom izdanku planine i da tih kuća ima sada neposredno ispred nas, a i iza naših leđa odmah preko Save na prostoru današnjega Novog Zagreba. Ali ako pomni je razgledamo obronke Medvednice primijetit ćemo da se naziru i neke udubine kojih nema na starim slikama, a približimo li im se šetnjom opazit ćemo da su to veliki kamenolomi koji su se usjekli u planinske padine.

8. KAMENE RANE MEDVEDNICE

U današnje vrijeme izgleda da su istočna strana Medvednice i dio njene sjeverne strane najviše izravnjene duboko usječenim kamenolomima. Do sto i više metara urezani su obronci radi vađenja kamena za potrebe gradnje novoga i prekosavskog, sada najnovijeg dijela hrvatske metropole. Usپoredimo li na priloženom panoramskom crtežu širinu novih naselja na podnožju planine, najbolje se vidi koliko su kamenolomi široki. Na tako nacrtanoj panoramskoj karti gore Medvednice kao "na dlanu", kao iz ptice perspektive, vidi se usjećeno udubljenje kamenoloma Ivanec, Bizek i Susedgrad.

Detalj zapadnog dijela panoramske karte GORA MEDVEDNICA D. Štefanca (vidi prošli broj HP) s naznačenim kamenolomima

Ovi su kamenolomi nastavili svoj rad otpremajući i po nekoliko stotina teških kamiona tjedno (čak i dnevno!) i onda kada je naša planina bila već proglašena PARKOM PRIRODE (1981). U času proglašenja vjerovali smo da su sada konačno "zelena pluća" Zagreba ipak spašena od takvih opasnih raskrana, vjerovali smo da će Medvednica postati prava i istinska oaza mira, oaza zelenila i odmora za sve one kojima je on potreban. No slovo zakona zapisano na papiru ostalo je, u stvari, samo na slovu, jer su se na našoj planini događanja odvijala baš suprotno od toga slova. Tako je bilo i s raznolikim bespravnim i "pravnim" građenjem, eksploracijom i šumskim radovima u šumama Medvednice, a kamenolomi ni dalje nisu poštivali propise o zabrani svojeg širenja, nisu iskop vršili u obliku terasa na kojima se trebala osigurati i sanacija tla.

U zaključku jednog od izrađenih elaborata Republičkog zavoda za zaštitu prirode vezanih za sanaciju kamenoloma, između ostalog navodi se i ovo: "Sadašnji način iskorištavanja kamena na Medvednici vršen je

na najgrublji način ne vodeći uopće računa o njegovoj konačnoj namjeni i mogućnosti sanacije." Na priloženom crtežu ucrtano je osam najvećih kamenoloma iz kojih je do sada odnešeno najviše kamene mase. To su ovi kamenolomi:

1. Bizek — Kostanjek davao je vapnenac i lapor za tvornicu cementa dok je ona radila. Postoji podatak da je samo u godini 1980. izvadeno $320\,000 \text{ m}^3$ materijala.

2. Zaprešićki Ivanec daje dolomit i pot-punoma je ogolio i narušio pejzaž najzapadnijeg dijela planine. Pretpostavka je da se godišnje izvadi oko $400\,000 \text{ m}^3$ kamena.

3. Podsusedsko Dolje je kamenolom dolomita. Pretpostavlja se da je do 1987. iz njega izvadeno čak $3\,500\,000 \text{ m}^3$ kamene mase.

4. Markuševac je davao mramorizirani vapnenac i, kada je konačno zatvoren, pretpostavlja se da je "dao" ukupno $2\,000\,000 \text{ m}^3$ kamena.

5. Gornja Bistra je kamenolom dijabaza koji radi već preko trideset godina. Iz njega je dosad izvadeno više od $1\,500\,000 \text{ m}^3$ kamena. Zatvoren je za eksploraciju još godine 1986., ali ni do danas nisu sanirani njegovi pokosi.

6. Jelenja Voda je također kamenolom dijabaza. Riječ je zapravo o dvije eksploracije.

cjske površine. Jedna se od njih nalazi svega 600 metara od geomorfološkog rezervata Horvatove stube.

7. Milerov breg i Grmoščica bili su kopovi gline za Zagrebačku ciglanu. Potrebna je sanacija iskopa.

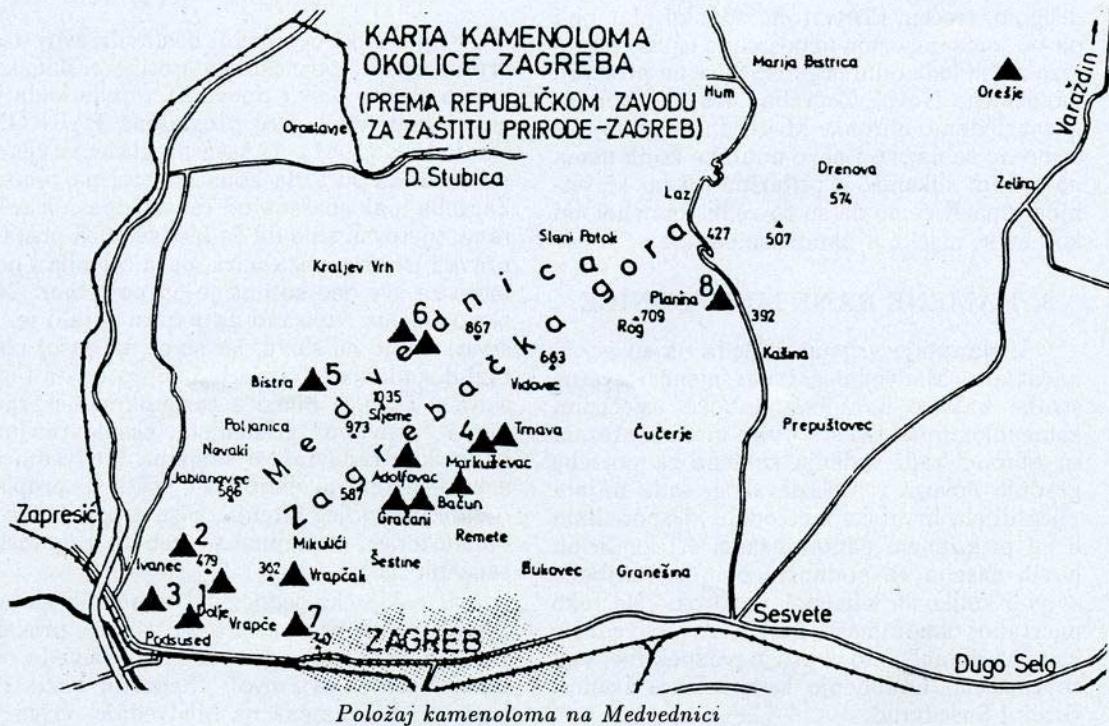
8. Vukov Dol je kamenolom mramoriziranog vapnenca iz kojeg je u doba njegove aktivnosti izvadeno oko $1\,000\,000 \text{ m}^3$ kamena.

Osim ovih postoje još neki manji već odavno napušteni kamenolomi. To su: Bačun (vapnenac i zeleni škriljavac), Markuševac (vapnenac), Pustodol (zeleni škriljavac), Adolfovac (mramorizirani vapnenac) te, na zagorskoj strani, Bistrički Hum i Donje Orešće u blizini Sv. Ivana Zeline.

ZAR JE MORALO BAŠ TAKO?

Kamen iz planine preselio se, u naizgled drugom obliku, u kamene vertikale višekatnica ili "mamut" zgrada Zapruda, Sigeta, Utrina, Voltinog, Španskoga, Velike Gorice i ostale zagrebačke četvrti, koje su u doba Hirca i Gušića bile samo omanja seoska naselja udaljena podosta kilometara od središta.

Istina je, moramo se pomiriti s potrebom za građevinskim materijalom radi gradnje naselja, tvornica i cesta, ali kao ljubitelji prirode

Kamenolom Markuševac 1976. g.

Foto: M. Kamenarović

ipak moramo postaviti pitanje: je li ta naša glad za kamenom moralna otići tako daleko na štetu prirodnog izgleda jedne naše planine i zar je moralno baš tako?

Putujući izvan granica naše domovine vidimo da se i тамо gradi, da također niču nova naselja, prometnice i ostala potrebna zdanja, ali manje je ovako glomaznih kao u nas. Pitamo se opravdano je li problem u znanju i poznavanju nekih prirodnih zakonitosti ili pak o čovjekovu odnosu prema prirodi kao dijelu samoga sebe i svog opstanka na ovoj planeti Zemlji. U Velikoj Britaniji su južni dio svoga velikog otoka, u kome se javljaju vrlo debele naslage vapnenaca, "žrtvovali" za potrebe izgradnje kamenoloma, ali se zato u ostalim dijelovima države ne kopa! Sličnih razumnijih rješenja nači ćemo i u drugim državama tzv. industrijski naprednjeg Zapada.

Na Medvednici sam prije skoro četrdeset godina bio u podzemnom kopu (ili kamenolomu) Žrvna peć. Nalazi se malo zapadnije od pećine Veternice, u zapadnom dijelu naše planine. U njoj su se nekada iskapali i klesali kameni žrvnjevi za tadašnje brojne vodenice rasijane po medvedničkim potocima. Kamenolom je bio ukopan u naslage litotamnijskog vapnenca nekoliko desetaka metara ispod stijene. Sličan sam detalj video iznad Istarskih toplica u Istri, gdje također postoji sada napušten kamenolom, iz kojeg se desetljećima vadio vrlo kvalitetan kamen. Sada veliku šupljinu podupiru ostavljeni dijelovi kamene stijene kao neki prirodni stupovi. Nasuprot

tome, u istarskoj dolini Raši, uz magistralnu se cestu nalazi kamenolom koji je kao i Medvednički prava rak-rana.

Zar se baš tako moralno postupati i na Medvednici, a ne kao s kamenolomom kod Istarskih toplica? Poznato je da je bio planiran iskop jednog tunela kroz Medvednicu prema Hrvatskom zagorju. Nije li se zajedničkim ulaganjem nekoliko naših građevinskih poduzeća takvim iskopom mogao namiriti potreban "kup" kamena iz izbušenog tunela? Ne bi li se danas u prostorima napuštenih kamenoloma mogli locirati toliko potrebni pogoni za preradu, recikliranje ili razvrstavanje prikupljenog gradskog otpada, kao što to već postoji u mnogim i manjim gradovima izvan naše domovine?

I smijemo li sada, na kraju, postaviti pitanje: tko je ipak i koliko kriv što je dopušteno toliko narušavanje Medvednice i zašto nisu poštivane sve zakonske odredbe uz sve moguće sankcije koje su također propisane? Tko je sve odgovoran za sve znane i neznane milijune kubičnih metara iskopanog i odvezelog kamena, za stotine i stotine četvornih metara površine ogoljelih, ali nekada šumom i šumarcima prekrivenih brežuljaka ili obronaka naše planine? Je li kriv samo pojedinac, ustanova, skupina stručnjaka ili nestručnjaka, ili smo, kao obično — krivi svih! Možda danas krivaca više i nema, ali su ostali i postoje neprirodni i nakazni rezultati naše "gladi" za kamenom. Ti rezultati vide se u betonskim "potrebama" postojanja našeg grada, naše metropole.

U potrazi za Židovskim zdencem

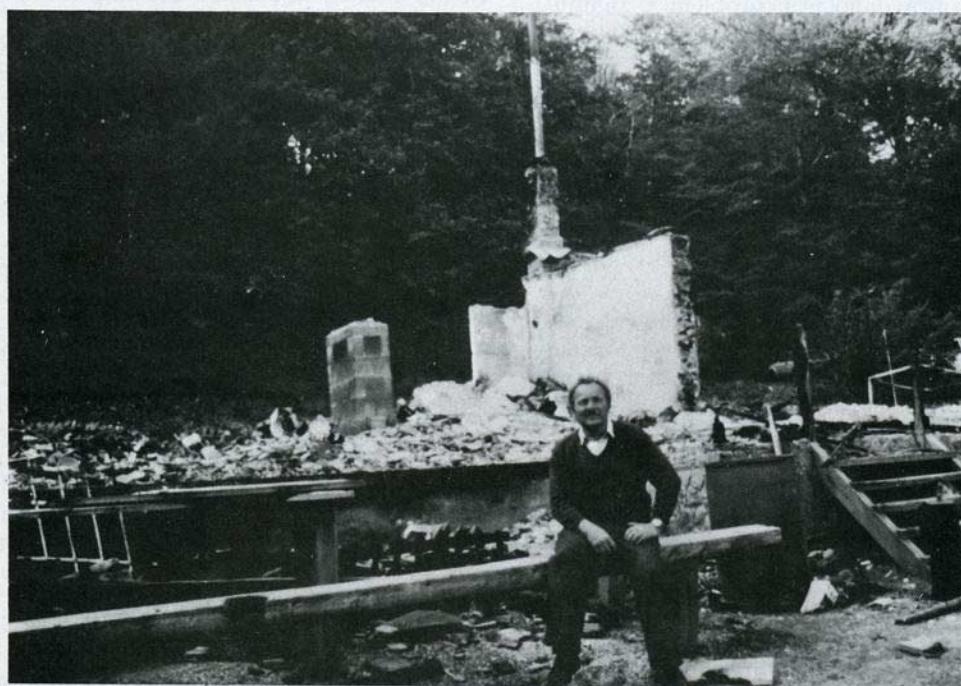
Zaboravljena Medvednica, II. dio

ŽELIMIR KANTURA

Lugarnica Gorščica (685 m) smještena je na sjeveroistočnom dijelu središnjeg područja Parka prirode Medvednica i trebala bi biti u okviru rezervata šumske vegetacije "Pušnjak — Gorščica". Današnja lugarnica, nakon požara, smještena je u negdašnji gospodarski objekt zahvaljujući neizmjernom trudu i darovitosti umirovljenog šumara i današnjeg opskrbnika Jure Čorka. Pri tome ne smijemo zaboraviti pomoć u materijalu što je pruža uprava Hrvatskih šuma, Šumarija Zagreb, te pripomoći pojedinih planinara zanesenjaka i stalnih posjetilaca ovoga prelijepog dijela Medvednice.

Sjedeći u toploj velikoj sobi za velikim masivnim stolom što ga je svojim rukama

izdjeljao opskrbnik Jura, prisjećam se tužnih trenutaka svibnja godine 1991. Tada sam na prvu vijest da je izgorjela Kaptolska lugarnica došao ovamo i zatekao Juru kako prebire po zgarištu. Vidno potresen, sa suzama u očima, opisao je nesreću. Kao i stotinu puta prije, spremao je kuću nakon odlaska gostiju. Uvijek je u kaminu ostajala vatra. Zatvore se sva vratašca i zaključa kuća. Iako se ni danas ne zna što je bio uzrok požara, Jura pretpostavlja da je uslijed velikog nevremena te noći negdje iz poroznog dimnjaka izletjela iskra i zapalila krovnu konstrukciju. U tom je času na tavanu visjelo petnaestak šunki i drugoga suhog mesa, što Jurinog što od prijatelja koji su željeli da im se meso zrači na čistom

Lugar Čorak pred garištem na Gorščici

Pogled s pećine Vapnenice prema Posavini

planinskom zraku. Kada je ujutro stigao, uspio je u borbi s vatrom, koja je još harala, spriječiti da ne plane i susjedna gospodarska zgrada. Tako je nestala Kaptolska lugarnica izgrađena još davne 1896. godine.

No, Jura i supruga Marica nisu klonuli. Najprije su prilagodili ono malo i prelijepo lovačko sklonište te su nam tu nudili nužnu opskrbu. Život omiljenog planinarskog izletišta nije se niti jedan dan prekinuo.

Uskoro je, zahvaljujući razumijevanju tadašnjeg upravitelja Šumarije Zagreb pok. Ante Galovića, dopremljena šumarska kućica-kontejner na kotačima. Nije lijepa i ne uklapa se u okoliš, ali je udomila mnogo namjernika. Marica je ispekla u njoj bezbrojne sirnice i nudila ih sladokuscima.

Puka je slučajnost bila da sam se 16. svibnja 1992. opet našao na Goršcici. Bio sam posebno sretan jer sam ponio sa sobom dokument "Uvjeti uređenja prostora za Kaptolsku lugarnicu" što sam ga dobio na uvid. Kada sam ga stavio pred Juru, bio je sav sretan jer čemo, eto, graditi novu lugarnicu, ali je ipak pomalo ljutito dodao: "Pa, kako nitko ništa meni ne govori? Nadajmo se da će od toga nešto i biti." Danas znam koliko je bio u pravu. Evo ga, onako nevisokog ali čvrsto zbitog, kako bivšu staju pretvara

u planinarski dom. Sve na Goršcici: stolovi i stolice, divne ležaljke u trupcu, lovačko sklonište, predivni poklonac (danas kapelica) i ovaj prekrasni strop kuće nalik stropu sljemeńskiej Kapelice Kraljice Hrvata, sve je to ručni rad Jurin. Stiješnjeno je i malo, ali zato toplo i ljudsko.

Od obnove spaljene lugarnice do danas ništa! Možda je to i dobro. Zagrepčanima je otvoreno "prelijepo" šetalište asfaltnom cestom na Medvedgrad, a kada budu obnovljena i dva "palaca" nakon četiri stotine godina otkako su napuštena, moći će s Medvedgrada uživati u jednom od najljepših razgleda na svoj voljeni grad. Iskrenim ljubiteljima prirode, mira i ljepote ostat će ovaj zasad još sačuvani kutak na Goršcici.

Danas, u siječnju 1994. godine, Jura je već uredio i malu sobu u koju je ugradio tri masivna, možda malo preglomazna boks kreveta i predivan masivni stol. Izradio je mnoštvo onih samo njemu svojstvenih komadnih tronožaca sa znakovitim prorezom u obliku križa u sredini. Nadam se da se neće ljutiti što ću otkriti neke njegove planove za proljeće. Pokazao mi je nacrt prekrasne nadstrešnice–kapelice, kojoj bi svetište bio današnji poklonac.

Izvor na Medvednici

Na put kojim ćemo danas poći, upravo me Jura uputio. Jednom sam ga zgodom upitao zna li gdje je Židovski zdenec, koji već dulje vrijeme tražim, a o kome govori i B. Gušić u svom "Vodiču". Bio je vruć ljetni dan i na Gorščici puno planinara. Marica je baš u peć stavljala svoju čuvetu sirnicu, pa se valjalo brinuti o gostima. No kada je njegova šuma u pitanju, Juru ništa ne može zaustaviti. Pogledao je ispod oka Maricu i, kada je zamakla za kontejner, brzo mi dade znak da s Vesnom sjednem u onaj njegov poznati crveni "fiček". Začas smo jurnuli preko

livade na šumsku cestu, a onda njome na jug do Križnog hrasta. Ovdje smo skrenuli ulijevo stazom broj 25 da bismo nakon desetak metara skrenuli desno, pa onda uz brijeđ kojih tristotinjak metara, poskakujući preko korijena golemih bukava. Tu se "fiček" ukopao, dalje nije mogao. Idući šumskom vlakom pedesetak koraka uz brijeđ izašli smo na malu zaravan gdje je raspuće. Desno vodi nogostup u serpentinama na Oštrec (737 m), a mi skrećemo lijevo jedva vidljivim nogostupom u borovu šumu — Mekoti. Mnoštvo polomljennog drveća onemogućava normalan hod, ali Jura nezaustavljivo kroči naprijed. Mi gotovo trčeći za njim. Sada smo već na istočnoj padini Oštretca, ali dobrih stotinu i više metara niže. Stižemo do male terase koja završava podzidom u suhozidu. Jura kaže da su to negdašnja krumpirišta seljaka iz Vidovca. Tu lijevo, ona šumovita glavica, jest Gradišće, gdje su navodno nekada živjeli ljudi. Usred borove šume vidjela se izrazita prosjeka, niz koju nas Jura povede, upozoravajući da je tu nekada išla markirana staza od Vidovca na Gorščicu. Jura priča da je 1964. godine, kada se zaposlio u šumariji, ovdje bio mlad borik jedva pedesetak centimetara visokih stabala. Za dvije minute izašli smo na širok šumski put a zatim desetak koraka udesno.

— Evo ga, to ti je Židovski zdenec — reče Jura.

Zatim se hitro vrati prema svom "fičeku", a Vesna i ja započnemo svoju malu puštolovinu, silazeći s Medvednice neoznačenim stazama.

(Opis u idućem broju)

Planinarske "zasjede" u Moslavini

TOMISLAV JAGAČIĆ, Varaždin

Sudjelovanje HPD "Jelengrad" iz Kutine u ovogodišnjoj gospodarsko-turističkoj priredbi "Voloderska jesen '94." samo je još jedna potvrda poleta tog društva, a posebno njegova predsjednika g. Ivice Mataiča, kojeg nije obeshrabrilni ni kiša što je padala cijeli dan 3. rujna. I baš je kiša kriva što oko 200

planinara, koji su se odazvali pozivu, nije moglo u cijelosti proći zamišljenim i odabranim "Putem Ljudevita Vukotinovića". Dobro je Ivica Mataić to smislio!

— Planinarima koji će se okupljati u Popovači postavit ćemo na dva mjesta "zasjedu" — pripovijedao mi je Ivica. — No, to će biti

U Moslavačkoj gori

Foto: Alojz Miler

ugodna zasjeda, pravo iznenađenje.

I zaista! U selu Gornjoj Jelenskoj, na južnim obroncima Moslavačke gore, dočekala nas je prva planinarska zasjeda. Druga je bila poslije u jednoj klijeti (sadržaj klijeti opće je poznat).

Možete si zamisliti što je značio za pokisle planinare topli gulaš od veprovine (mladog vepra od 50 kg poklonili su planinarima lovci). Bilo je i repe!

Ovaj predviđeni zastoj, s kojim se "suglasila" i neprestana kiša, iskorišten je za pozdrave, upoznavanje, utiskivanje prigodnih pečata i planinarsko druženje.

Prepoznajemo mnoge poznate planinare. Slavonci su se iskazali: došli su članovi HPD "Orahovica", "Klikun" iz Pleternice, "Sokol" iz Feričanaca te "Sokolovac" iz Požege. Tu su zatim bili Zagrepčani iz "Željezničara", "Ina-Naftaplina" i "Nikole Tesle". I planinari iz Siska nisu izostali, članovi HPD "Yeti" iz Kutine također. Prepoznajem i gđu dr. Lelju Dobronić, sveučilišnu profesoricu iz Zagreba.

— Baš se veselim gulašu od vepra — rekla mi je u prolazu, noseći svoju porciju.

Došao je i Ivan Jakovina, poznati novinar i planinar iz Požege sa svojim prijateljem, književnikom i pjesnikom Milanom Kaučićem. Naročito su bili toplo pozdravljeni Blaženka i Ivica Novotni, planinari s dugogodišnjim stazom iz Orahovice, a posebno zasluzni za rad s

planinarskom omladinom. Pa i na ovaj skup su doveli tridesetak mladih planinara.

Gospoda Zdenka Koričančić je uz pozdravne riječi uručila organizatoru i originalan poklon, svoj osobni rad: košaru od tjesteta, punu grožđa.

U samom Voloderu dočekalo nas je više iznenađenja. Najprije smo se upoznali s g. Dragutinom Pasarićem, poznatim novinarkom i dopisnikom "Vjesnika" i HTV-a. On je duša, štono se kaže, tradicionalne priredbe "Voloderska jesen". U jednoj školskoj učionici priređena je izložba "Planinarstvo u Moslavini nekada i danas".

Naši domaćini pobrinuli su se i za ugodan oproštaj. U voloderskoj crkvi Sv. Antuna Padovanskog priredili su nam koncert crkvene glazbe. Svirao je na gitari i pjevao mladi Robert Belinić kojemu je glazbeni učitelj g. Zvonko Šušnjar, planinar iz Kutine. Dodajmo i posljednju vijest iz Kutine. Piše mi Ivica Mataić, predsjednik HPD "Jelengrad": "Općinsko poglavarstvo u Popovači odlučilo je da nam dade na korištenje staru školu u selu Slatini za planinarski dom."

Predlažem da na otvorenje novog planinarskog doma u Moslavini opet budemo zajedno s planinarama iz Kutine, koji su tako lijepo organizirali naš susret 3. rujna ove godine.

Gandalj na planinskoj stazi

LAHORIJA DAMJANOVIĆ BOLANČA, Split

Planinari su sretni kad na svojoj stazi, ili na početku ili kraju tura i izleta, mogu posjetiti muzej, galeriju, crkvu, tvrđavu ili upoznati neko novo selo, oduševiti se još jednim vidikovcem. Već duže vremena razmišljam o predjelu koji sve to nudi, a planinari ga vrlo slabo posjećuju.

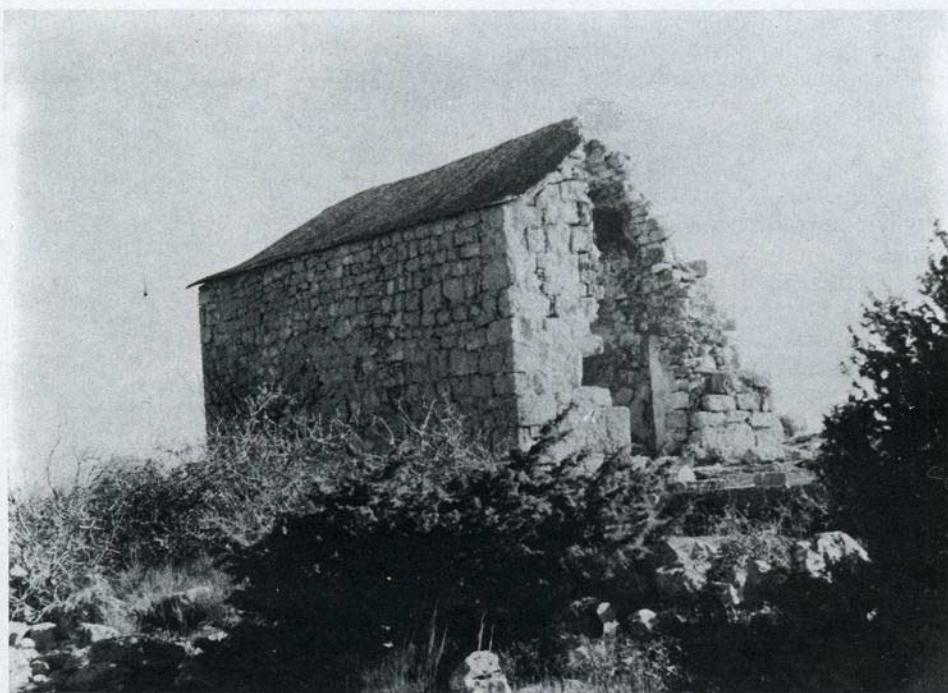
To je jedan od grebena Omiške Dinare, položen od zapada na istok i dugačak 14 kilometara. Naziva se Dovanj i čini osnovnu osovину Omiške Dinare. (Prvi greben ili Omiška Dinara zajedno je s vrhom Imberom planinarima dobro poznat. Treći greben Omiške Dinare zovu Drobobulja).

Za kraj nekoliko lijepih planinarskih tura predlažem staro selo Lokvu Rogoznicu i Gandalj u Lokvi Rogoznici na moru. Gandalj je zaklon, umjetnički atelijer lokvarskog umjetnika i mudraca Ivana Joke Kneževića koji je nadasve ljubio kamen, slikao ga, klesao,

slagao u brojne mozaike i zato bi planinarima trebao biti vrlo blizak. Nadahnuti Jokinom umjetnošću sigurno ćemo s još više štovanja hodati po kamenu, s još više mašte gledati ga i s puno više opreza obilježavati, jer za Joku je kamen: zagaljena žud, skamenjena žud, okamenjena legenda, praiskon, priča...

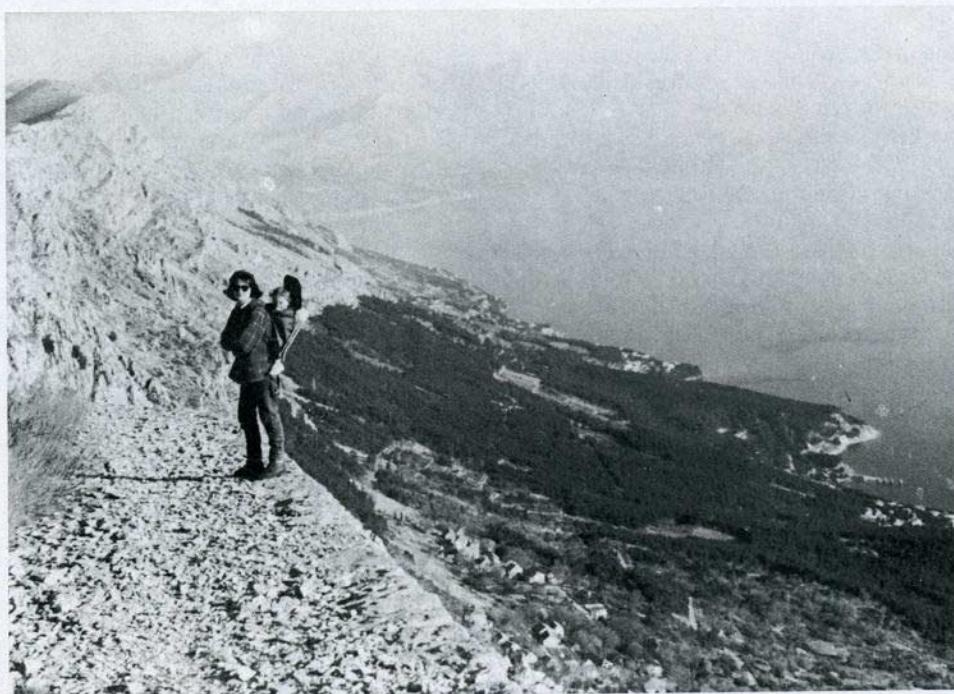
Joki je kamen modar, siv, olovjan, ponegdje čisto srebro, zelen, žut, crven, "negdje go, negdje posut zemljom, a što je zemlja nego kamen!" — razmišlja Joko u svojim "Malim razgovorima".

Ono što je za geografa Dovanj, za stanovnika ovog kraja od Omiša do Dubaca "naša planina" ili Rogoznica, za Joku su to: Krajna brda, Klopišćina, Zvir kuk, Baba, Bili kamen, Obriž, Klapavica, Rtina, Sivi kamen, Ivašnjak koji se proteže od Strana pa do Pržine, Rapa i mora, Ivan kuk, Čalopetak, Križine, Dula, Kolovrat... A što je Kolovrat?

Crkvica Sv. Vida

Foto: Ivo Damjanović

Na stazi iznad sela Lokve

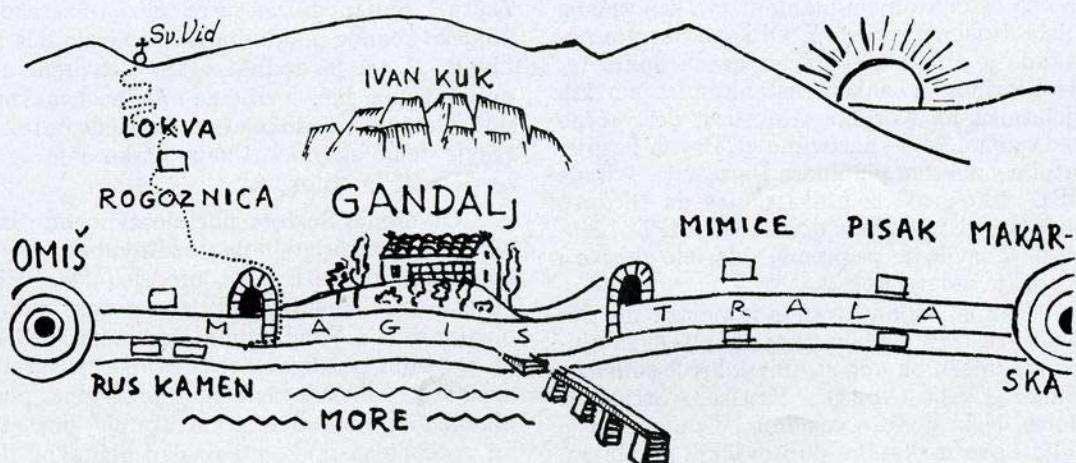
Foto: I. Damjanović

"Kolovrat nije planina, pa ni brdo; mogao bi netko, tko ne zna, reći da je brijeđ. A što je onda "Čaletin brig" koji mu nije ni do koljena?..." Eto tako Joko precizno i narodski opisuje stijene svog zavičaja. Kako tamo doplaninariti?

Za sada zarasлом oputinom od sela Podaspilja na polurazrušenu crkvicu Sv. Vid (639 m), a od nje zgrađenim putem do starog

sela Lokve Rogoznice, "smještenog podno planine i Klabuka, goleme plitke špilje." Od sela asfaltiran uzak put vodi do Lokve Rogoznice na moru i Galerije.

Omiški planinari, a sigurno bi im se pridružili i prijatelji iz Splita i Makarske, mogli bi označiti ovu stazu kojom se odvajkada prelazila planina i zemlja se obrađivala s onu stranu.

Gandalj i okolica

Crtež: Ivan Joko Knežević

Mogla bi se obilježiti i staza koja vodi od čistine s izvorom na Omiškoj Dinari (s koje se lijevo penje na vrh Omiške Dinare), grebenom do crkvice Sv. Vid.

Ovaj kraj se može upoznati i šetnjom po staroj cesti od Lokve do Dubaca, cesti koja je do 1964. godine bila magistrala Split — Dubrovnik.

Izabrati ovaj dio Omiške Dinare za planinarenje prava je svetkovina za oči i dušu. Modro nebo, sivi kamen, zelenilo, more, Brač..., a onda vatromet Jokinih crteža, akvarela, mozaika, aktova, čičaka, šipaka, čana-

ka, kamenjara... Djelo i Rad koji zapanjuju. Sve će Vam o Gandalju srdačno ispričati Jokina supruga Mladenka i onda vam sigurno predložiti da sjednete za velik stol-mozaik, kao stvoren za planinare, ili pak, ako više volite gledati more, onda na klupe ispred Galerije pod staru krušku...

* * *

Galerija je ljeti otvorena svaki dan, a u ostalo doba godine nedjeljom. Prije dolaska dobro je nazvati: Mladenka Knežević, telefon 42-790 u Splitu ili 867-082 u Lokvi Rogoznici.

Planinarski susret na Biokovu

IVO PUHARIĆ, Makarska

Na Biokovu je 24. i 25. rujna održan Šesti susret planinara Dalmacije. Posljednje okupljanje planinara Dalmacije bilo je na Velebitu (Tulove grede, 26. svibnja 1990.), a posljednji Susret planinara Dalmacije na Biokovu (redovno održavan svake treće godine od 1976.) bio je 10. rujna 1988. godine. Prohujale su godine rata, stradavanja, tjeskoba i zamiranja planinarskih djelatnosti, a naše planine bile su poprišta ratnih događanja.

Nakon duljeg prekida, prirodno je da je tinjala želja za novim viđenjem starih znanača i za oživljavanjem planinarstva kao važnog dijela društvenog života. Obnovu Susreta potaknuo je Planinarski savez grada Splita (g. Ive Marinov) i, nakon sastanka planinarskih djelatnika na Kozjaku i Mosoru, prihvaćeno je da domaćin — nazovimo ga Prvim poslijeratnim susretom planinara Dalmacije — bude HPD "Biokovo" iz Makarske te da Biokovo bude stjecište željnih dolaznika. HPD "Biokovo" obavilo je pripreme, odaslando pozive i Susret je mogao početi.

Dan 24. rujna osvanuo je vedar i tih. Na Kačićevu trgu u Makarskoj okupljaju se ujutro planinari, pa njih stotinjak kreće smjerom Makar — Vrba (Voda) — Kruška — Šrbina — Dom. Neki dođoše vozilima. Drago nam je vidjeti oveću skupinu dubrovačkih planinara. Ugodno je čavrljati s mladim planinarem i turističkim djelatnikom Nenadom Roje (sinom

poznatog pokojnog planinara—arhivara Lovre Roje). Na prijevoju Šrbini dobro se ušančio sa svojom foto-tehnikom poznati zagrebački planinar Josip Gobac. S obližnjeg vidikovca razgledamo predivnu panoramu Makarske.

Oko Doma je živo: susreti znanih, stisk ruke, poljupci. Evo ih: Sunko, Medić, Melvan, Prizmić, Radojica Ž., Bolanča iz Splita, Bedalov i Bućan iz Kaštela, Zubčić iz Metkovića, Vlajčić iz Imotskog, I. i Z. Antunac te Juras iz Šibenika, Smilja Petričević iz Zadra... Sinjani dolaze sutra. Evo, tu zatekoh i daleko znanog planinara Hajru Gromilića iz Livna. Dom je doduše ostao zatvoren, ali okolna šuma, lijepo vrijeme i agilnost makarskih planinara nadoknađuju taj nedostatak i sve je teklo dobro. Uz hrvatsku vije se i zastava HPD "Biokovo".

Otvorene Susrete počinje zvucima "Lijepo naše", te prigodnom pozdravnom riječju domaćina, Drage Ercega, predsjednika HPD "Biokovo". Trenutak šutnje u počast palim planinarama i braniteljima Domovine. Slijede prigodni pozdravi predstavnika prisutnih društava. Nakon zajedničkog programa, planinarski su djelatnici "po strukama" pozvani na posebne sastanke u šumskoj hladovini da pretresu tekuću problematiku: vodičku službu, školovanje kadrova i, osobito, potrebu

nekog tijela (saveza, odbora) koje bi koordiniralo djelatnosti dalmatinskih planinara. Predloženo je da "jača" planinarska mesta osnuju uže tijelo za koordinaciju.

Planinarsko-turistička agencija "Biokovo Active Holiday" pobrinula se da prisutnima pruži po umjerenim cijenama raznovrsnu okrepnu, uključivo i janjetinu s ražnja.

Nakon radnog programa, planinari su se razmiljeli po obližnjim uzvisinama, a Dubrovčani se popeše na Vošac. Na Velikom docu razapeta su dva velika i šest manjih šatora. Veselo je bilo do kasnih noćnih sati. Pisca ovih redaka zapala je ugodna dužnost da dubrovačku skupinu povede na spavanje u "Baraku pod Jurom".

Drugog su dana stigli Sinjani i još neki, dok se dio izletnika već prošle večeri vratio svojim kućama, pa se veći dio preostalih planinara uputio raznim smjerovima po Biokovu, većina do Sv. Jure.

Moji su se Dubrovčani jutros uspeli na vrh Sv. Jure i bili zadivljeni viđenim i doživljenim. Svi 22 popeše se, a također i "otežali", uporni i najstariji sudionik ovog Susreta, 70-godišnji šor Ivo Žerovnik. Ostataće brojne fotografije kao drage uspomene. Spust je obavljen "niz sajlu", dok je omanje društvo našega šor Ive Ž. pošlo cestom.

Nakon pospremanja "Barake", domaćin i vodič Puhařić nastavlja voditi ovu dragu skupinu od 19 odvajačnih (trojica se autima vratise u Makarsku) preko biokovskih vrleti na Lokvu, a zatim dolje preko Velikog Brda u Makarsku. U Planinarskoj kući "Slobodan Ravlić" na Lokvi zatekosmo biokovskog planinara Sama Puhařića s društvom. Malo

se odmorismo i prizalogajismo te nakon upisa u knjigu posjeta onako orni krenusmo za Makarsku.

Dubrovački prijatelji, među kojima prevladavaju vrlo mlađi i s malim planinarskim iskustvom, neće tako lako zaboraviti ovaj spust. Veći dio staze, osobito u središnjem dijelu, potpuno je uništen stalnim urušavanjem žala (sipara) što ga prouzrokuju kiše, ali i još više "junačenja" mlađih biokovskih planinara koji "žalnim klizanjem" cijelu stazu od vrha do V. Brda prijeđu za manje od sata vremena. Nama je, s nužnim počincima te zbog sigurnosnih razloga, trebalo od Lokve do Makarske pet sati. Ovo je danas najurušenija staza na Biokovu, pa za nju treba najveći oprez, a najbolje ju je i izbjegavati.

Sve se ipak dobro završilo i vjerujem da će dubrovački prijatelji Krešo Ivanišević, predsjednik Društva, Rastko Barbić (62), gđa Ajnija Salman, Katja Vlahušić i drugi oprostiti barba Ivi (meni) na "velikim mukama" što su ih prošli, jer je planinarima draga ona izreka: humor prolazi, a zadovoljstvo doživljenog ostaje. A rastanak na makarskom kolodvoru to potvrđuje!

Za kraj: na Susretu je sudjelovalo 13 društava iz Dalmacije: "Dubrovnik", "Šibаницa" iz Metkovića, "Biokovo" iz Makarske, "Imotski", "Mosor", PK "Split" i Stanica vodiča iz Splita, "Kozjak" i "Ante Bedalov" iz Kaštela, "Svilaja" iz Sinja, "Kamešnica" iz Otoka, "Kamenar" iz Šibenika i "Paklenica" iz Zadra — ukupno 204 sudionika.

Najstariji je izletnik, koji je prešao cijelu ovu stazu, bio Ivo Puhařić iz Makarske (68), a najmlađi Vlatko Kulišić iz Dubrovnika (10).

Doviđenja na planinama!

Biokovska cesta na Ladeni

Foto: Dr. Ž. Poljak

Paralelni svijet

ANA SUTLOVIĆ, Zagreb

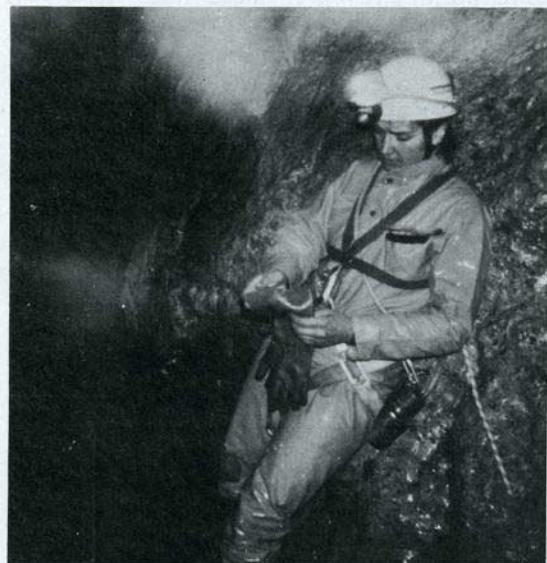
Klecanje nogu i grč u grudnom košu nisam mogla suzbiti tijekom prelaska tri sljedeća spita. Ritmične kretnje penjanja po užetu i prekopčavanje spravica preko tih sidrišta čvrsto ubušenih u stijenu, postale su dio nesvjesnog. Analiza prethodno doživljenog jedina je misao koja vijuga mojim mozgom.

Izlaz iz jame duboke 1392 metra izuzetan je napor, pogotovo ako se okitiš parom teških transportnih vreća. Razmjerno jednostavan oblik jame donekle olaškava izlaz sve do leda u gornjem dijelu. Spuštanje je pravi užitak, ali treba se i vratiti preko dugih ledenih saljeva i glatkih lijevaka. Noge kojima se odupireš o stijenu nekontrolirano bježe na sve strane, razvijaš razne tehnike penjanja: prsno, leđno, koljenima, nosno, dok ti već spomenute vreće zdušno otežavaju položaj. Upravo kad se akrobatskom vještinom uspiješ vrškom čizme zadržati na nekoj ledenoj izbočinici, vreće ispod tebe zapnu i vrate te u početni položaj.

Kosi ledeni lijevci horror su na koji sam se pripremala već pri prvim zgrči-opruži kretnjama za penjanje po užetu pri izlasku iz jame. Taj iščekivani, blago rečeno nezgodni ledeni dio, proteže se otprilike 300 metara, što znači da vam je za prelazak tog dijela potrebno 2–3 sata. Prilikom moga posljednjeg izlaska sve je trebalo proteći bez neprilika. Izlazila sam sama, dakle, nema bojazni da ti netko sruši kamen na glavu ili ti drugome. Višekratnom provjerom utvrđeno je, naime, da svaki slučajno odlomljeni kamen ili komad leda zajamčeno pogaća onog ispod, ma s koje visine pa i ma koliko se puta odbijao od stijena. Ako je više ljudi na vertikali, s velikom vjerojatnošću jednim kamenom pogaćaš sve niže prisutne špiljare.

Dosegnuvši razinu leda primjećujem da je ledeni pokrov malo tanji i lomljiviji. Jednolično penjanje više ne prekidam kratkim odmorima, prvo zbog velike hladnoće, a i zbog želje da što prije ugledam djelić neba koji se vidi već negdje s dubine od 150 metara.

Tišinu raspara prasak, lomljjava i zvuk obrušavanja velikih blokova iznad mene. Na užetu sam tik ispod pravilnog lijevka.

Autorica na 520 m dubine

Foto: Damir Lacković

Sumiranje: masa puta ubrzanje, plus nemogućnost uzmakna na glatkoj ledenoj površini, plus spoznaja da je jedini mogući prolaz za lavinu tamna rupa iznad mene = nula mogućnosti za preživljavanje. Već vidim kako lavina nosi sve pred sobom: užeta, klinove i mene skupa s vrećama. Misao: pa kako baš sada, pri posljednjem izlasku iz jame, pred sam kraj napora? A komplikacije spašavanja! Neka me radije ostave unutra. Stih:

*“Špiljaru ništa ljepšeg nema znaj
nego da u špilji dočeka svoj kraj.”*

Ali za spašavatelje nema ništa goreg znaj! Priljubljena uz ledenu stijenu čekam, već bi trebalo doći, ali ništa. Tišina. Ni trunka leda nije pala kroz lijevak. Nemoguće. Drhćem, ovog puta ne samo od hladnoće. Život prokola tijelom pa krećem dalje, nesigurno kao novorođenče, a tako se i osjećam. Na kraju zaključujem da je to bila buka grmljavine negdje izvana jer, poznavajući taj dio jame, znam da nema drugih paralelnih kanala kuda bi se moja ledena lavina mogla preusmjeriti.

Na izlazu me dočeka popodne prekrasnoga sunčanog dana bez ijednog oblačka! Dakle, negdje ipak postoje paralelni prostori! Ili možda...?

Iz planinarske prošlosti Samoborskog gorja

VLADIMIR JAGARIĆ, Zagreb

3. SV. LEONARD U ŠUMI

Na cesti Samobor – Cerje – Jastrebarsko (postoji cesta i preko Ruda), između Manje Vasi i prijevoja Poljanice, 9 km od Samobora, u privlačnom krajoliku udoline podno sela Kotari, smještena je crkva s ostacima samostana Sv. Leonard (477 m). Rijetki su planinari koji su, vraćajući se s Plešivice ili Okića, posjetili ovaj "barokni dragulj Samoborskog gorja" (J. Kopić). A koliko smo samo puta prolazili ovim krajevima ni ne sluteći kakav se duhovni mir i dragocjeno umjetničko blago krije u crkvi Sv. Leonarda, zaštitnika robova i rodilja.

U davna su vremena ove predjеле još nazivali: Popov Dol (conventus sancti in Popovdol) i Sv. Leonard u šumama (conventus sancti Leonardi in Silvis). U današnje su vrijeme crkva i samostan poznati pod nazivljem Sv. Lenard u Kotarima, dok se Popovim Dolom naziva predio nedaleko od Novog Sela Okićkog.

S južne strane, u pozadini ovoga harmoničnog sakralnog graditeljskog sklopa, silueta gore Plešivičke liči kulisi za uprizorenje neke kazalište predstave, dok su na zapadnoj i sjeverozapadnoj strani vidljivi dragi nam predjeli naših proljetnih i jesenjih izleta (tada je Samoborsko gorje najljepše!).

Izgradnja crkve Sv. Leonarda vezana je uz legendu po kojoj je grof Petar Erdödy, gospodar grada Lipovca i Jastrebarskog, vraćajući se jednom noću iz lova s Plešivice, primijetio iznad jednoga velikog kamena neko tajanstveno svjetlo. Još iste noći u snu mu se javi Sv. Leonard koji mu reče kako želi da mu se u spomen iznad onog kamena gdje mu se ukazalo svjetlo sagradi crkvu. Erdödy posluša svečevu želju, te sagradi crkvu.

Legenda je postala stvarnost. Crkvu, naslonjenu na kamen, a pored nje i samostan dao je zaista sagraditi grof Petar Erdödy. Bilo je to 1531. godine.

Od negdašnje zgrade samostana sačuvano je samo još jugoistočno krilo koje je naknadno preuređeno za potrebe župnog dvara.

U samostanu su najprije boravili franjevci iz reda Male braće bosansko-hrvatske provincije, a od 1941. godine samostanom i župom upravljaju franjevci trećoredci – glagoljaši. Samostan je ukinut 1789. godine. (Dekretom cara Josipa II, 1781. godine, postupno su ukidani crkveni redovi, kongregacije i samostani.) Popovdolski posjed je rasprodan, a bogata samostanska biblioteka razgrabljena.

Osim što su se bavili službom božjom,

Sv. Leonard u Kotarima

Foto: V. Jagarić

franjevci su uzgajali voće i podučavali djecu u čitanju, pisanju i vjeri. Od gospoštije Jastrebarske i Kerestinečke, za uzvrat što su služili dvanaest misa godišnje za mrtve a isto toliko i za žive članove obitelji Erdödy, dobivali su "popovdolski fratri 8 forinti, 3 pitana krmka, 24 vagana žitka i 36 kabala vina požunske mjere" (E. Laszowski).

Dobivali su franjevci milodare i od drugih darivatelja, a i prihodi od zemlje bili su prilično veliki (davali su je u zakup). Mogli su se tada oni spokojno posvetiti obavljanju crkvenih dužnosti, podučavanju djece, izučavanju knjiga i održavanju umjetnički raskošne unutrašnjosti crkve.

Među ubičajenim crkvenim inventarom, od pet drvenih baroknih oltara glavni je oltar najimpresivniji. Naručitelj oltara, grof Ljudevit Erdödy, obiteljskim je grbom na vrhu oltara naznačio svoj prilog crkvi i društvenu pripadnost (1741.). U podnožju oltara sličkom je ilustrirana legenda o postanku crkve. Po zidovima crkve, u sakristiji i po hodnicima, nalazi se više vrijednih slika. U vlasništvu crkve je i znamenita slika Sv. Antuna Padovanskog u admiralskoj uniformi, rad nepoznatog španjolskog slikara iz 1732. godine. Slika je trenutno izložena na izložbi "Sveti trag" u Muzeju "Mimara" u povodu 900. obljetnice Zagrebačke biskupije. U crkvi su i tri velike grobnice; najveća je grofa Ludovika Erdödyja. Na pjevalištu su dostoje ne pažnje stare orgulje (nedavno restaurirane) i barokne klupe.

Zanimljiva je pričica o zdencu u crkvi. U stara vremena, u blizini glavnog oltara, nalazio se zdenac žive vode kojoj se pripisivala svetost i ljekovitost. Mnogi su hodočasnici dolazili ovamo piti vodu, prskali se njome, a odnosili su je u staklenkama i svojim kućama, dok su se nerotkinje namakale u bazenčiću u koji je otjecala voda iz zdenca. Možda je ta pričica samo legenda, a možda i nije! Naime, zbog klizišta zemlje nedaleko od crkve, dokazano je ispitivanjem i sondiranjem terena da u predjelu crkve ima prilično podzemnih vodenih tokova.

O crkvi i samostanu mnogo više može ispričati gostoljubivi otac franjevac Tomislav Kero. Posjetite ga, bit će mu drag! A ovih nekoliko napomena samo je uvod, mali vodič i poticaj planinarima da upoznaju i posjeti koji put kulturno-povijesne i sakralne spomenike naših gora i planina.

Kad bi se još samo završili započeti radovi na krovištu crkve (zamjena istrošene šindre bakrenim limom), obojali preostali vanjski zidovi crkve i uredio okoliš, bio bi to jedan od najljepših spomenika povijesti i sakralnog graditeljstva samoborskog kraja. A da se još samo u jednoj zasebnoj prostoriji otvorí samostansko-crkvena galerija starih nabožnih slika i drugih sakralnih umjetnina, moglo bi ovo mjesto uz dobru propagandu, postati turistički mamac i cilj planinarskih izleta.

Žutko s Blidinja

FRANJO KORDIĆ, Zagreb

Blidinje polje, prekrasna dolina između Čvrsnice i Vran-planine, s istoimenim jezerom. Prije tridesetak godina nije po Polju bilo drugih prijevoznih sredstava osim konja i magaraca. A nije bilo ni potreba, jer se između mnogobrojnih pastirske koliba (katuna) oduvijek tako prometalo, iako se po toj ravnici moglo voziti. To je čisto stočarski kraj, gdje se uglavnom preko ljeta napasivala stoka.

Ulazeći s južne strane u tu neopisivo lijepu dolinu, poslije kiše kad je zrak pun

ozona, sve prosto izgleda nestvarno. Čak i oni stećci izgledaju izdaleka kao neke kuće iz starog vijeka. Na Blidinjem jezeru je u to vrijeme bivstvovalo veliko mnoštvo divljih pataka. Nitko ih nije lovio, pa se nisu nikoga ni plašile. Kada smo prolazili, okretale su glave i znatiželjno nas promatrali jednim okom. Tadašnje vlasti mještanima nisu davale dozvole za nošenje lovačkog oružja — jer je žiteljstvo isključivo hrvatsko, pa su se i patke nesmetano množile, kaže suputnik Stanko u čiju ćemo kolibu uskoro stići.

Na sjevernom kraju Polja nalazi se nekoliko katuna, kraj nazvan Dragajice. Tu je groblje, a poznato je po tome što je na njemu u prošlom stoljeću bila sahranjena Diva Grabovčeva. Ubio ju je mladi beg s Kupresa jer se, zbog različitih vjera, nije htjela za njega udati. O tome je napisao dr. Ciro Truhelka, arheolog i povjesničar, pripovijest "Djevojački grob". Grob je lijepo uređen i održavan.

Torovi oko katuna ograđeni su s preko tri metra visokim oblicima, zašiljenima na vrhu zbog vukova da ne mogu do ovaca po noći.

U predvečerje sjedimo oko ognjišta u Stankovojo kolibi. Nas mnogo, a mjesto malo. Meni, kao gostu, ostavili više prostora. Ulaze pastirice. S njima neka žuta životinja. U polumraku ne razaznaješ što je: za tele preniska, za psa previsoka. Ipak je pas. Traži mjesto bliže vatre između ljudi. Prohладno je, iako je početak rujna, a jedino je kraj mene bilo mesta. Nasta režanje, pokazivanje velikih bijelih očnjaka, a u očima neskrivena mržnja, bijes.

— Mir Žutko! — Stanko će, a meni preporuča da ga nipošto ne diram i ne gledam, jer je neznancima vrlo opasan. Uz sve opomene Žutko se ne smiruje, već cijelu večer izražava svoje neprijateljsko režanje.

Sutradan smo se penjali na Vran, nije bilo nikakvih markacija ni staza, a uvečer opet oko ognjišta u katunu. I opet ista slika, ali uz malo manji izraz Žutkova neprijateljstva.

Sljedeći dan opet hodanje po vrhovima, a uvečer, kraj ognjišta, Žutko miran. Niti ja njega gledam niti on mene.

Spavanje na mirisnom sjeniku, a ujutro ću u dolinu Rame, u Šćit, Prozor, pa kući u Zagreb.

Stanko me sa Žutkom ispratio dobar komad puta, oprostismo se i odoh. Ali, Žutko za mnom. Više Stanko Žutku neka se vrati, ali on kraj mene. Stanem i kažem mu da se vrati gazdi. Umilno me pogleda, pomilovah ga po glavi, a on mi lizne ruku. To sve zbog mesta kraj ognjišta.

Ostao je sjedeći i gledao za mnom sve dok nisam zašao u šumu.

Bio je šepav na prednju nogu, posljedica borbe s vukovima po noći, kaže Stanko.

Teško se može i zamisliti ljepše prirode od Ramske doline i izvora te rijeke, s veoma bogatim voćnjacima i poljima. Nema je više; pokrivena je sivilom jezera električne centrale. Školski primjer uništavnja prirode iz materijalnih razloga. Vjerojatno ćemo tako u budućnosti iz istih razloga uništiti i sebe.

Nekropola stećaka na Blidinju

Foto: Dr. Ž. Poljak

Pokušaj osvajanja Mont Blanca

Rađanje šibenskog alpinizma

ANTE JURAS, Šibenik

Već su više godina stara razmišljanja o potrebi osnivanja alpinističkog odsjeka u HPD "Kamenar" Šibenik. Ne ide to, međutim, lako, iako među mlađim članovima postoje mogućnosti i želje da se okušaju u pravom alpinizmu. O teoretskoj potkovanoći zainteresiranih članova moglo bi se pohvalno govoriti, ali im nedostaje neki iskusni alpinist koji bi ih učio i praktički im pokazao kako se osvajaju visoki snježni vrhovi. Ako polet potraje, naći će se i sredstava za pohađanje alpinističkog tečaja.

Hvalevrijedan je stoga bio pokušaj petorice šibenskih planinara da u znaku obilježavanja 120. obljetnice hrvatskog planinarstva prošlog ljeta pokušaju osvojiti najviši vrh Europe, Mont Blanc (4807 m). To su Zlatibor Prgin, Ešref Bajrić, Mate Protega, Branko Tetlo i Petar Škugor. Pohod na Mont Blanc trajao je od 5. do 14. kolovoza, u organizaciji Planinarske sekcije ŠK "Povratak prirodi" iz Zagreba.

Za taj su se pothvat pripremali već početkom godine. Marljivo su trenirali na Velebitu, Kamešnici, Biokovu, Mosoru i Kozjaku, a nisu zanemarili ni korisne savjete iskusnih splitskih i zagrebačkih alpinista.

Šibenski su planinari, kako je to uobičajeno, boravili u Chamonixu (Francuska), u planinarsko-turističkom kampu. Kondicijske vježbe imali su na masivu Aiguilles Rouges, te na ledenjaku Mer de Glace, na visini od dvije tisuće metara. Vježbali su hodanje po ledu s derezama, uporabu cepina i navezivanje te provjeravali opremu.

Uson na vrh, krajnji cilj koji su tako dugo priželjkivali, pokušali su najlakšom stazom. Najprije su se uspeli žičarom, zatim zupčastim vlakom, a potom su s velikom skupinom od 27 planinara nastavili pješačiti do

vrha Aiguilles du Gouter (3863 m). Tijekom uspona pratilo ih je oblačno vrijeme i jak vjetar, a počela je padati i ledena kiša. Ekipa je stigla do kuloara između vrlo lomljivih stijena. Znali su kakva ih opasnost tu očekuje, ali su ipak nastavili uspon i prelazak na drugu stijenu. Tom se prilikom počelo iznad njih odronjavati kamenje. Našli su se u velikoj opasnosti, pa su trebali pronaći siguran zaklon među stijenama dok lavina ne prode. Pritom je lakše ranjen jedan član iz zagrebačkog dijela ekipe. Sve je to bilo razlogom da se cijela ekipa vratila u planinarski dom, a petnaest je planinara odustalo od dalnjeg penjanja i vratilo se u Chamonix.

Šibenčani su ostali, nadajući se da će uvjeti za uspon sutradan biti bolji. Međutim, sutradan je temperatura zraka pala još niže, a prognoze su najavljujale još veće pogoršanje vremena. Vrh Mont Blanca bio je u magli, pa se nitko nije usudio uputiti prema njemu. Isto su to učinili i planinari iz drugih planinarskih domova. Mont Blanc je tako ostao neosvojen. Da su troškovi boravka bili umjereniji, Šibenčani bi se vratili u Chamonix i pokušali s ponovnim usponom kad se vrijeme poboljša.

Neuspjeli pokušaj uspona na "krov Europe" nije obeshrabrio šibenske planinare. Razmišljaju o ponovnom usponu idućeg ljeta. Provedeno vrijeme, ipak, nisu utrošili uzaludno. Stekli su velika iskustva, mnogo naučili i vidjeli, a poznanstva s iskusnim alpinistima i himalajcima poslužit će im u alpinističkom usavršavanju.

Je li sad ovo početak rađanja šibenskog alpinizma? Zlatibor Prgin, vođa ekipe, dijeli mišljenje svojih penjača da je upravo na njima obveza i zadatak da pokrenu šibenski alpinizam. Poželimo im uspjeha!

Kada je osvojena Jungfrau

RUDOLF MAKALE, Šibenik

Prema Carlu Juliusu Weberu, prvi su se na ovu alpsku ljepoticu uspela braća Meier 1810. godine, dok Zlatko Smerke tvrdi kako su braća Meyer taj vrh osvojila 1812. godine. Šarenilo podataka potaknulo me da pribavim vjerodostojne podatke sa samog ishodišta tih zbijanja. Zahvaljujući susretljivosti švicarskog generalnog konzula gospodina U. W. Maurera (1991) i direkciji Bahnen der Jungfrau-Region u Interlakenu, došao sam do iscrpnih materijala o tom pothvatu.

Jungfrau (Djevica) je vrh u Bernskim Alpama. Po novijim mjerjenjima visina mu je 4158 m, dok se u starijoj literaturi može naići na podatak 4166 m. U toj se regiji još nalaze poznati vrhovi Mönch (4099 m), Eiger (3970 m) i Schreckhorn (4078 m). Uža je lokacija Djevice između Fratra (Mönch) i Crnog Fratra (Schwarzmönch). Smatra se, pored Matterhorna, najljepšom tvorevinom Alpa. Ime Jungfrau se u literaturi prvi put spominje 1577. godine u knjizi Thomasa Schöpfa "Chorographia ditionis Bernensis".

O samom nastanku imena postoje dvije pretpostavke. Prva polazi od toga, što je u 14. stoljeću na širem području Interklakena bilo mnogo premonstratenzijskih samostana u kojima su živjeli redovnici po augustinskim pravilima. Svi su im odjevni predmeti bili bijele boje, kao što su bile odjevene i djevojke što su pjevale u crkvenom koru. Blješćeći bijeli vrh, što se nadvija nad fratarske posjede, podsjećao ih je na bjelinu djevojaka iz kora. Tako ga nazvaše Jungfrau. Verzija po Thomasu Schöpfu počiva na narodnom predanju. Vječni led i snijeg, pa i kamenje što se kotrlja niz stijene, uvjerilo je obližnje stanovnike u nepristupačnost ovog vrha. To ih je podsjećalo na netaknutu djeVICU. Otuda i naziv Jungfrau.

Neki izvještaji iz osamdesetih godina 18. stoljeća spominju osvajanje ovog vrha, ali im nedostaju vjerodostojni dokazi. Nekoliko lovaca na divokoze iz Lauterbrunnena 1808. godine pokušava uspon jugozapadnim smjerom, no bez uspjeha. Konačno, 3. kolovoza

1811. godine Johann, Rudolf i Hieronymus Meyer s Josephom Bortisom i Aloisom Volkerom prvi osvajaju vrh Jungfrau. Penjali su se jugoistočnim smjerom, preko sedla Rottal. Kao znamenje, na vrhu utiskuju komad od ljestava u snijeg, te čavlima na nj pričvršćuju komad crnoga lanenog platna.

Stanovništvo je vijest o tome primilo s nevjericom, pa Gottlieb Meyer donosi odluku da rastjera sumnje u vezi s pothvatom svog oca i strica. Tako dolazi do drugog osvajanja vrha Jungfrau 3. rujna 1812. godine. Ekipu su sačinjavali Gottlieb Meyer, Alois Volker i Joseph Bortis. Popeli su se smjerom od Jungfrauferna preko sedla Rottal i jugoistočnog grebena. Poslije je to postala uobičajena ruta, ali je ipak bilo potrebno punih šesnaest godina čekanja da se netko iznova odvazi na treći uspon. Bila je to ekspedicija od šest alpinista iz Grindelwalda. U njihovim opisima o tom pohodu nalazimo podatke kako je vrh dužine 12 stopa i širine "ne veće od ručnog štapa". U razdoblju između 1811. i 1927. godine ispenjano je sedamnaest različitih smjerova na Jungfrau.

Vječni led i snijeg odnijeli su mnoge živote hrabrih alpinista, o čemu svjedoči njihovo vječno počivalište u Lauterbrunnenu. Jedna od najtežih nesreća dogodila se 1887. godine, kad je planina odnijela živote šest alpinista.

Danas udobni zupčani vlakovi na električni pogon voze od Interlakena, preko Wengena i glečera Eiger do Jungfraujocha (3454 m). To je najviši željeznički kolodvor u Europi. Posljednja dionica prolazi kroz tunel dužine 7.1 km. Vožnja u oba smjera traje oko pet sati. Pruga je građena etapno, tako da je prvi dio pušten u promet 1890. godine, a posljednji 1912. godine. Stanice uzduž pruge predstavljaju polazne točke dobro markiranih staza za planinare i izletnike. Putokazi i markacije su žute boje.

Na Jungfraujochu se nalazi novoizgrađena planinarska kuća s restoranom. Za ljetnih

mjeseci stoje na raspolaganju sanjke s pasjom zapregom za vožnju preko glečera. Malo niže, pokraj stanice Kl. Scheidegg (2061 m), nalazi se hotel s restoranom i bifeom. Šire područje Jungfrau raspolaže s preko 200 km skijaških staza, 43 uspinjače i žičare, jezerima i prekrasnim vidicima.

LITERATURA

Carl Julius Weber: *Demokritos*, Stuttgart, 8. izdanje, svezak II, str. 263.

Enciklopedija Leksikografskog zavoda (1967), Zagreb, svezak III, str. 343.

Zlatko Smerke (1989): *Planinarstvo i alpinizam*, Zagreb, str. 11.

Dr. Hans Lauper (1928): *Fragment aus der Neubearbeitung des Berner Oberlandführers*, str. 23–34.

Buch der Talschaft Lauterbrunnen (fotokopije str. 420–423).

Bahnen der Jungfrau-Region (prospekti).

Potraga za Noevom arkom na Araratu

Dr. ANTUN STEINBERGER

Upozoren od Boga da se sprema Opći potop, Noa to razglasiti po čitavom ljudskom rodu, pripovijedajući pokajanje kuda je god išao. Premda mu riječi plamtjehu poput zubalja, ljudi mu se podsmijavaju. Tada Bog naloži Noi da sagradi "korablju od smolasta drveta i da je obloži paklinom", da u nju stane on s obitelji svojom i stvorovi odabrani od svega živoga na zemlji. Od svake čiste vrste po sedam životinja i ptica, po dvije od svake nečiste vrste i po dvije od svake vrste što puži po tlu. Za sve da naspremi i hrane. Pedeset i dvije godine zabavi se Noa gradnjom broda, radeći sporo, u nadi da će odgoditi osvetu Božju. (Postanak 6:13–22)

Sam Bog odredi i kakav da bude brod, iako se biblijske dimenzije broda kose s načelima brodogradnje: brod s tri palube, dug 150 metara i sav od drva, slomio bi se i pri najmanje uzburkanom moru.

Potop otpočne sedamnaestog dana drugog mjeseca, kad je Noi bilo šest stotina godina. Silno nevrijeme potrajalo je sve do sedmog dana mjeseca, kada se Noin brod nasukao uz vrhove brda Ararat. Kada podigne poklopac broda, vidi oko sebe samo more vode i tek prvog dana desetog mjeseca pomole

se iz vode i drugi gorski vrhunci. Još je dugo potrajalo dok sunce i vjetar ne sasušiše močvare, tako da je Noa mogao sići s broda tek dvadeset sedmog dana drugog mjeseca iduće godine, te zapaliti žrtvu paljenici.

(Postanak 8:8–19)

Biblijska priča o Općem potopu poznata je cijelom civiliziranim svijetu, no zanimljivo je da slične priče u različitim varijantama postoje i kod gotovo svih rasa i na svim kontinentima: u Australiji, Indiji, Polineziji, Tibetu, Kašmiru, Litvi i u obje Amerike, davno prije dolaska Kolumba. Očito je da je riječ o gigantskoj katastrofi globalnih razmjera, vjerojatno o naglom zatopljenju između dva ledena doba, što je moglo podići razinu vode svih oceana i do 200 metara. Homo sapiens već je naseljavao planetu Zemlju, jer se samo tako može objasniti univerzalno pamćenje na taj sudbonosni dogadaj, koje se prenosi s koljenja na koljeno...

Potraga za Noevom arkom, najslavnijim brodom u povijesti čovječanstva, traje već milenijima. Brdo Ararat smješteno je u Turskoj, uz granicu s Iranom, u području koje stoljećima naseljavaju Kurdi, nesretan višemilijunski narod bez vlastite države. Logika ukazuje da nikakva prirodna sila nije mogla

podići teret takvih razmjera na visinu od 5165 metara, a nisu poznati nikakvi veći tektonski poremećaji u toj regiji posljednjih milenija. Ipak, baš je Ararat cilj brojnih ekspedicija, što spominje još Josip Flavije, pozivajući se na povjesničara Berosa i druge. Beros je pisao da tamošnji Kurdi još uvijek otkidaju komadiće smole s ostataka broda, služeći se njima kao hamajlijom.

U novije doba poznata je turska ekspedicija 1833. organizirana na temelju priča lokalnih pastira koji da su u južnom glečeru za ljetnih mjeseci vidjeli siluetu velikog broda. Godine 1892. ekspediciju je poduzeo dr. Nouri, arhiđakon jeruzalemski, koji je poslije tvrdio da je video brod "iznutra ispunjen snijegom, dok mu je vanjska oplata još uvijek tamno-crvene boje."

U jeku prvog svjetskog rata ruski pilot Roskowitz prelijetao je to područje i također video "ostatke oštećenog broda" na južnim padinama Ararata. Car Nikolaj II. nije okljevao da usred ratnog vihora formira istraživačku ekipu, toliko mu se taj nalaz učinio važnim. Rezultat tih napora nikada nije objavljen. I tijekom drugog svjetskog rata bilo je nekih zapažanja, kako ruskih, tako i američkih pilota.

Godine strpljivog rada posvetio je toj problematiki dr. Aaron Smith iz Greensborougha. Sakupio je golem materijal od preko 80.000 radova na 72 jezika. Konačno se i sam odvažio i 1951. pošao u traganje po brdu Araratu, bez ikakvog uspjeha. Ipak, već iduće godine odlazi na lice mjesta mladi francuski polarni istraživač Jean de Riquer, no također bez rezultata. Dana 6. srpnja 1955. Fernand Navarra, također Francuz, pronalazi tri fragmenata drvene građe pod samim vrhuncima brda. Drvo je bilo obloženo debelim slojem leda, pa iako se tvrdi da je preko 5000 godina staro, nije moguće pouzdano tvrditi da su to upravo ostaci nekog broda. I u ocjeni starosti tih drvenih fragmenata postoje velike razlike između pojedinih specijaliziranih instituta, na pr. onog u Bordeauxu i sličnog u Madridu, iako se svi slažu da je drvo "velike starosti".

Ararat

Foto:Dr. Ž. Poljak

Najnoviji je nalaz jedne američke ekspedicije. Polufosilizirana drvena građa na koju su oni naišli potječe, prilično sigurno, iz 1500. god. prije n.e.

Ostaci Noeve arke nisu, dakle, nikada potvrđeno pronađeni, iako je sigurno da će opet neka nova ekspedicija poći na isti cilj: brdo Ararat. U novije vrijeme ima sve više mišljenja da to nema nikakvog smisla iz više razloga, a jedan je i taj da se možda radi o zamjeni imena jednog broda s cijelom pokrajinom. Iz proročkih tekstova vidi se, naime, da je postojalo cijelo nezavisno kraljevstvo oko jezera Van, poznato Židovima iz biblijskih vremena kao Zemlja Ararat (2. Sam. 19:37; Iza. 37:38).

(Iz Biltena ŽOZ)

Proslavili smo planinarsku obljetnicu

JOSIPA ŠTIBRIĆ, Zagreb

Kad se proljetos počela spominjati 120. godišnjica hrvatskog planinarstva, osvrnula sam se dvadeset godina unatrag i u duhu ugledala dugu, impresivnu povorku planinara, kako se disciplinirano uspinje Samoborskim gorjem. I kako sjede po okolnim obroncima, nakon što su na vrhu Plešivice utisnuli pečat u svoje dnevниke izdane za tu priliku.

Penjala sam se s njima i o 110. obljetnici, pa sam i sada željela potvrditi svoju pripadnost onima koji vole planine.

U subotu 21. svibnja, u prozračno sunčano jutro, okupano poslije noćne kiše krenula sam sa svojim "Matičarima" autobusom iz Zagreba prema Ogulinu.

Vozili smo se kroz krajeve okružene proljetnim zelenilom, pokraj mozaika brižno uređenih polja. U vrtovima božuri, irisi, rezede i oni mali mirisni klinčići. Už željezničku prugu naredale se povorke crvenih makova.

Tko zna, možda su se i svi ti lijepo uređeni vrtovi i polja i ti krasni crveni makovi, i sav taj lijepi proljetni dan, pridružili našem slavlju.

Prolutao bi moj pogled i sjajnom kupolom neba. Kao da sam htjela upiti u sebe što više od te ljepote, jer kad se budemo po mraku vraćali, nećemo vidjeti više ništa osim noćnih svjetiljaka.

Kad smo u Ogulinu istupili iz autobusa ravno pred spomenik kralja Tomislava, doživjela sam osjećaj svečanosti. Posvuda znaci dobrodošlice i vreva planinara, koji su stigli iz mnogih hrvatskih krajeva.

Nakon prvih dojmova, požurili smo nad Đulin ponor. Zatim smo se s ostalima razmiljeli po Frankopanskom gradu (sagrađenom oko 1500. godine), gdje smo posjetili alpinistički muzej i muzej Ivane Brlić Mažuranić, koja je rođena u Ogulinu toga istog proljeća kad je u njemu zatinjala iskra hrvatskoga planinarstva. Njezin otac Vladimir, sin bana

pučanina Ivana Mažuranića, sudjelovao je u tom, za nas planinare povijesnom trenutku, koji nas je poslije 120 godina opet skupio ovdje.

Iskazali su se Okulinci na svečanoj akademiji. U lijepo ukrašenoj dvorani nalazio se u pozadini pozornice velik pano slikarski obojenog Kleka, natpis o 120. obljetnici hrvatskoga planinarstva, jubilarni znak HPS-a i zastave, državna i planinarska.

Tu su nam otpjevali himnu, pozdravili nas i zaželjeli dobrodošlicu. Usljedio je govor gradonačelnika, pokroviteljevog izaslanika i potpredsjednika HPS-a.

A onda su pjevali i recitirali planinarske pjesme, plesali i vjerno nam predočili susret Bude Budisavljevića i prof. Johannesa Frischaufa prije stodvadeset godina.

Tek sam sada shvatila značenje Ogulina i Kleka u cijelokupnom hrvatskom planinarstvu.

Odatle smo otišli do kuće na kojoj je otkrivena spomen-ploča susretu s Frischaurom. Do Bjelskog smo se dovezli autobusom, a odatle otpješaćili do kuće pod Klekom. Tu se zabilo otvaranje novog planinarskog puta Klek – Ogulin.

Kuća je bila puna planinara, ali su se samo rijetki popeli na vrh. Ne znam jesu li se bojali vještice ili vjetra koji je zavijao.

Po povratku u Ogulin, za kratko smo vrijeme krenuli prema Zagrebu. Putem nam se Klek još dva puta ukazao u svoj svojveličini.

Vratila sam se puna doživljaja i s osjećajem da sam izvršila važan zadatak.

Kronološka tablica hrvatskog planinarstva

1536. prvo hrvatsko književno djelo nadahnuto planinom: "Planine" Petra Zoranića Nijanina (tiskano 1969. u Veneciji). Jedini sačuvani primjerak čuva Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu.
1689. prva dosad poznata slika Kleka: objavio ju je Ivan Vajkard Valvasor u svom djelu "Die Ehre des Herzogthums Krain".
1774. talijanski opat Alberto Fortis objavljuje svoj putopis "Viaggio in Dalmazia" s mnogim podacima o hrvatskim planinama.
1776. početak hrvatske speleologije: Ivan Lovrić u kritičkom djelu "Bilješke o Putu po Dalmaciji opata Alberssta Fortisa", opisuje, na talijanskom jeziku, kako je istraživao pećinu na ušću Cetine.
1838. saski kralj Friedrich August II penje se u društvu budućeg bana Josipa Jelačića na Klek, a zatim i na druge hrvatske planine (Velebit, Učku, Plješivicu, Biokovo) istražujući floru.
1843. prvi poznati alpinistički uspon u Hrvatskoj: ilirkinja Dragojla Jarnević u svom "Dnevniku" opisuje uspon kroz stijenu Okića.
1852. prvi planinarski putopis: Avelin Ćepulić objavljuje u zagrebačkom časopisu "Never" noćni uspon riječkih planinara pod naslovom "Zora na Učki".
1852. prva planinarska ekspedicija: Josip Schlosser i Ljudevit Vukotinović istražuju hrvatske planine, a godine 1869. objavljaju djelo "Flora Croatica" kojim utemeljuju hrvatsku botaničku znanost.
1870. prvi planinarski objekt: nekoliko zagrebačkih građana postavlja drvenu piramidu na Sljemenu.
1874. povjesni susret u Ogulinu: pri usponu na Klek u proljeće te godine sastaje se prof. dr. Johannes Frischaufer iz Graza s Vladimirom Mažuranićem i Budom Budisavljevićem te ih potiče na osnivanje planinarskog društva.
1874. prva planinarska organizacija: 15. listopada osnovano je u Zagrebu Hrvatsko planinsko društvo (HPD).
1875. prvi organizirani planinarski pohod: HPD organizira 17. i 18. svibnja svoju prvu "laznju" na Oštrc i Plešivicu.
1875. prvo planinarsko predavanje: profesor geologije na Zagrebačkom sveučilištu Gjuro Pilar drži u HPD-u predavanje "O postanku gora".
1876. prvo planinarsko društvo u Istri: 25. studenog osnovana je u Pazinu Societa Alpina dell'Istria, drugo planinarsko društvo u Hrvatskoj.
1877. 22. srpnja HPD svečano otvara novu drvenu piramidu na Sljemenu.
1878. prva planinarska kuća: grad Zagreb daje HPD-u "Gradsku kuću" na Sljemenu. Nakon dogradnje dobila je ime Tomislavov dom (izgorjela je 5. veljače 1934).
1881. 24. srpnja HPD svečano otvara drveni čardak (piramidu) na samoborskoj Plešivici.
1882. prve markacije: tajnik HPD Levin Schlosser (sin predsjednika Josipa Schlossera) označava prilaze Sljemenu.
1884. prva hrvatska planinarska knjiga: HPD objavljuje "Spomenicu" u povodu svoje desetogodišnjice.
1885. 12. siječnja u Rijeci je osnovan Club Alpino Fiumano, treće planinarsko društvo u Hrvatskoj (1919. postaje sekcijom Cluba Alpino Italiano).
1888. na Sušaku je osnovano Primorsko planinsko društvo koje okuplja samo Hrvate.
1889. HPD podiže na Sljemenu željeznu piramidu (1960. je preseljena na Japetić).
1895. prvo planinarsko društvo u Slavoniji: 31. srpnja osnovano je u Osijeku PD "Bršljan".
1898. prvi planinarski časopis: počinje izlaziti HPD-ovo glasilo "Hrvatski planinar" (i danas izlazi pod tim imenom).
1898. prve podružnice HPD-a izvan Zagreba: HPD mijenja statut i započinje s osnivanjem podružnica (prva je bila "Visočica" u Gospiću).
1899. prva planinarska organizacija u Dalmaciji: 24. rujna osnovano je u Zadru Planinarsko i turističko društvo "Liburnia".
1899. povjerenik HPD-a iz Ogulina F. Fink probija stazu na vrh Kleka.

1900. prva speleološka organizacija: u zadarskoj "Liburniji" djeluje speleološki odsjek koji te godine organizira istraživačku ekspediciju.
1912. prvi penjački uspon u Klekovoj stijeni: tri člana HPD-a uspela su se smjerom koji danas nije poznat.
1922. prva velika planinarska izložba: organizirana je u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu, čime je započela serija izložaba planinarske fotografije.
1923. 21. travnja osnovana je u Sarajevu podružnica HPD "Bjelašnica".
1923. 6. lipnja osnovana je zagrebačka podružnica HPD-a pod imenom "Sljeme", koja se 1925. osamostaljuje i počinje razvijati alpinizam.
1925. na poticaj HPD-a osniva se na Plitvicama Planinarski savez Jugoslavije (tada Savez planinarskih društava Kraljevine Jugoslavije).
1925. u HPD-u se osniva Foto sekcija koja objavljuje časopis "Fotografski vjesnik".
1925. osnovano je u Zagrebu Hrvatsko društvo planinara "Runolist".
1926. prvi priznati prvenstveni penjački uspon u Hrvatskoj: Zvonimir Badovinac s drugovima penje kroz Klekovu stijenu Cepinaški smjerom.
1926. prva planinarska smrtna nesreća: 9. travnja je na Kleku poginula planinarka Etelka Hagenreiter.
1929. u HPD-u se osniva skijaška sekcija.
1929. HPD tiska uzorni "Planinarski vodič po Velebitu" Josipa Poljaka.
1930. ing. Ante Premužić počinje graditi svoju glasovitu uzdužnu velebitsku stazu dugačku preko 50 km (dovršena je 1933.).
1930. prvi uspon na Mont Blanc bez vodiča (članovi HTK "Sljeme" Dušan Jakšić i Franjo Draženović).
1931. prvi uspon na Matterhorn bez vodiča (Dušan Jakšić i Franjo Draženović).
1931. prvi planinarski film: Branimir Gušić snima dugometražni film "Durmitor".
1933. 19. studenoga u Mostaru je osnovana podružnica HPD "Prenj".
1935. prva alpinistička organizacija: u HPD-u je osnovana Alpinistička sekcija (1939. preimenovana u Alpinistički odsjek).
1936. prva alpinistička škola: Alpinistička sekcija HPD-a organizira 5. ožujka školu za pedeset početnika.
1937. HPD slavi otvorenje novoga Tomislavovog doma na Sljemenu, najvećeg i najljepšeg objekta u našoj povijesti (izgorio je 10. lipnja 1964.).
1938. prvi hrvatski ženski uspon na Mont Blanc: 11. kolovoza bila je na vrhu Micika Frolich iz Zagreba.
1938. prva alpinistička smrtna nesreća: zagrebački penjač Drago Brahm pogiba 27. lipnja u stijeni Anića kuka na Velebitu.
1939. 19. veljače prvi zimski penjački uspon: S. Brezovečki, E. Laszowski i I. Bumba HPD-ovim smjerom na Kleku.
1939. 14. rujna osniva se u Zagrebu Savez hrvatskih planinarskih društava.
1940. 27. lipnja prvi prvenstveni penjački uspon na Velebitu: M. Dragman i S. Brezovečki svladavaju Brahmov smjer u Anića kuku.
1940. 18. listopada sjedinjuje se Društvo planinara u Bosni i Hercegovini s HPD-om.
1941. prva alpinistička ekspedicija: tijekom kolo-vozu devet članova HPD-a svladava dosad neosvojene Mezića stijene i Pešti brdo u Čvrsnici.
1942. članovi Alpinističkog odsjeka HPD održavaju u Tatrama penjački tečaj za slovačku armiju (ponovno 1943.).
1944. prvi uspon iznad 6000 metara: Tibor Sekelj na Aconcagui (uspon ponavlja iduće godine).
1945. komunistička vlast raspušta sva planinarska društva.
1948. osnovano je PD "Zagreb", prva samostalna planinarska organizacija poslije Drugog svjetskog rata; iste se godine osniva i Planinarski savez Hrvatske (PSH).
1948. u PSH je osnovana Referada za alpinizam (poslije Komisija za alpinizam).
1949. počinje izlaziti mjesecnik "Naše planine", glasilo PSH, koje nastavlja tradiciju "Hrvatskog planinara" (1991. ponovno dobiva tradicionalno ime).
1950. 24. veljače osnovana je u HPS Gorska služba spašavanja.
1952. osnovana je u PSH Referada za speleologiju (od 1956. Komisija za speleologiju).
1953. je 25. i 26. srpnja na Plitvicama održan prvi Slet planinara Hrvatske.
1953. 24. lipnja PSH postaje članom UIAA od-lukom skupštine na Zell am Seeu (1958. njegovo mjesto zauzima Planinarski savez Jugoslavije).
1953. prvi hrvatski speleološki časopis: Speleo-loška sekcija PD "Željezničar" u Zagrebu započinje s izdavanjem časopisa "Speleolog" (izlazi i danas).
1955. prva visokogorska ekspedicija u inozemstvo: riječki planinari pod vodstvom Stanka Vičića penju se na Kilimandžaro.
1956. prvo hrvatsko prvenstvo u orijentaciji: Od-bor za kross i orijentaciju PSH priređuje 11. i 12. studenog na Dinari natjecanje sa 150 natjecatelja.
1956. prvi planinarski muzej: na poticaj Vladimiра Blaškovića i pod vodstvom Ivice Sudnika osnovan je u Samoboru.
1969. otvorene Velebitski planinarski put.
1969. osnovana je u PSH Komisija za orijentacijska natjecanja.

1971. na Himalaji prvi put hrvatska zastava: Željko Poljak na Bezimenom vrhu u masivu Annapurne.
1971. prva hrvatska alpinistička ekspedicija u inozemstvo: prvenstveni usponi u Ingolsfeldu na Grenlandu pod vodstvom Jerka Kirigina.
1971. osnovana je u HPS Komisija za zaštitu prirode.
1972. 16. prosinca svečano je u Zagrebu otvoren Društveni dom HPS.
1974. najveća nesreća u našoj planinarskoj povijesti: na Kavkazu su u stijeni Ušbe poginula četvorica hrvatskih alpinista: Ante Bedalov, Nenad Čulić, Viktor Tabaković i Urso Vrdoljak.
1974. prva hrvatska andinistička ekspedicija pod vodstvom Jerka Kirigina penje se na Aconcaguu.
1974. Međunarodna unija planinarskih organizacija (UIAA) održava svoju redovnu godišnju generalnu skupštinu u Hrvatskoj (Delnice) u čast stoljetnice hrvatskog planinarstva.
1975. je u Društvenom domu PSH u Zagrebu otvoren planinarski muzej, drugi u Hrvatskoj.
1979. prvi Hrvat na Mount Everestu: Stipe Božić iz Splita (jedan od rijetkih himalajaca koji se na taj vrh popeo dva puta).
1982. prva speleološka ekspedicija u inozemstvo: Gouffre Berger u francuskim Pirenejima pod vodstvom Komisije za speleologiju PSH.
1982. prva zagrebačka alpinistička himalajska ekspedicija: Annapurna pod vodstvom Darka Berljaka (idućih godina slijedi još četiri takvih ekspedicija).
1984. 12. svibnja osnovan je Alpinistički muzej u Ogulinu, treći planinarski muzej u Hrvatskoj.
1988. 28. studenoga hrvatski i slovenski sportski penjači osnivaju u Komisiji za alpinizam PSJ Jugoslavensku sporsko-penjačku komisiju (od 1989. je samostalna komisija).
1991. Planinarski savez Hrvatske na skupštini 13. travnja mijenja ime u Hrvatski planinarski savez (HPS) i razdružuje se od Planinarskog saveza Jugoslavije.
1991. HPS je ponovno primljen u Međunarodni savez planinarskih organizacija (UIAA) na skupštini 28. rujna u Budimpešti.
1991. u ratu za slobodu Hrvatske planinari osnivaju Planinsku satniju "Velebit" sastavljenu od alpinista i speleologa, Gorski zdrug od orijentacista i vodiča te specijalnu jedinicu Civilne zaštite grada Zagreba od članova Gorske službe spašavanja, stanica Zagreb.
1992. prvi Hrvat na čelu neke svjetske sportske organizacije: Ivica Piljić izabran je za predsjednika Svjetskog sportsko-penjačkog saveza.
1993. najdublja jama u Hrvatskoj: speleolozi planinari otkrili su na Velebitu Lukinu jamu (1355 m); iduće je godine utvrđena dubina od 1392 m, čime je postala osma na svijetu po dubini.
1994. predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman je pokrovitelj proslave 120. obljetnice organiziranoga hrvatskog planinarstva.

Sastavila: Eugenija Špralja na osnovi tekstova Željka Poljaka

Novim i nepoznatim stazama

Vratarski kuk — kralj velebitskih vrhova

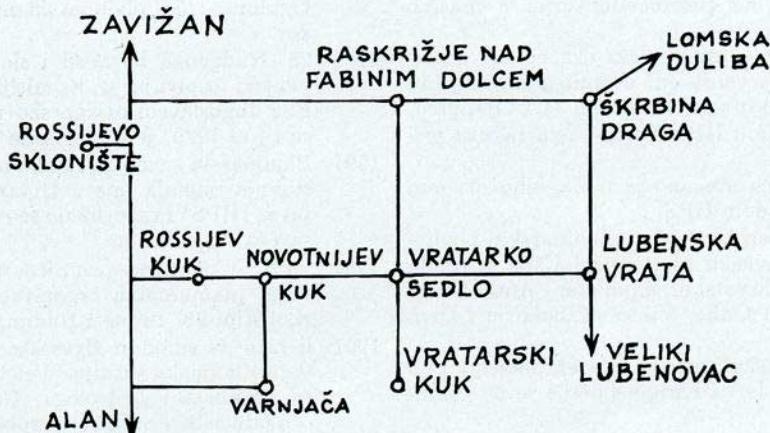
TOMISLAV PAVLIN, Zagreb

Polako dolaze dani kad će pristup Velebitu biti otežan. Prvi je snijeg to već navijestio. Ipak, budući da je vrijeme u listopadu još uvijek dobro, još ćemo jednom posjetiti Velebit.

Dogovoreno — učinjeno i jedno jutro eto nas na suncem obasjanom Lubenovcu. Tu nas dočekuje Tatek (Slavko Tomerlin) i njegovi prijatelji iz Zadra koji su ovđe već dva dana. Iako je zemlja smrznuta, a zrak svjež, sunce je grijalo

i davalо osjećaj topline. Tatek nas upoznaje s uređenjem nove staze kroz Rožanske kukove, a to je ujedno i grebenski put od Premužičeve staze do Lubenskih vrata. Bez obzira na pomoć svojih prijatelja Ive i Valtera, nije stigao do Vratarskog kuka zbog mraka, pa se na vrijeme vratio u sigurnost skloništa.

Već se prije jedna naša skupina pokušala probiti do vrha Vratarskog kuka, ali po vratolo-

mnom i rastrganom terenu nije našla najpovoljniji pravac. Traženje je nastavio Tatek, koji je u tom labirintu stijena uspio pronaći put malo niže od našega početnog kretanja ispod Lubenskih vrata.

Istaknuti vrh Vratarskog kuka dugo nas je privlačio. Koliko smo ga puta gledali, posebno sa sjevera, s prostora planinarskog doma na Zavižanu! Onako istaknut, između Hajdučkih kukova s lijeve i ostalih vrhova Rožanskih kukova s desne strane, budio je u nama čežnju za otkrivanjem nečeg novog.

S Lubenskih vrata slika je već drugačija. Stijene koje se obrušavaju u dubinu daju nade tek za uspon u alpinističkom stilu. Zbunjuje opis u nekim knjigama gdje se navodi da je najlakši pristup upravo s Lubenskih vratiju, prijevoja koji veže Rožanske i Hajdučke kukove. Ovdje, na terenu, slika je drugačija. Iako tri stotine metara visinske razlike ne predstavlja mnogo, ovdje se čine gotovo neprelaznim. Vrh Vratarskog kuka visok je 1678 m, pa je vjerojatno i odličan vidikovac. Ta nas je misao posebno uzbudjivala, jer bismo s vrha sigurno mogli bolje zagledati i u uvijek uzbudljive tajne unutrašnjosti Rožanskih kukova. Zbog neuređenih pristupa do sada je tek poneki lovac ili zagriveni posjetitelj stigao na vrh. Zato smo se potrudili da pokušamo vrh približiti posjetiteljima. Tatek je u to unio mnogo poleta. Uz pomoć prijatelja pronašao je i pripremio teren za buduće pristupe.

Sljedeće jutro su Tatek, Iva, Valter, Mijo i Rudi otišli autom do Plančice i nastavili dalje preko Lubenskih vrata novim putom prema vrhu. Nenu i mene Mario je odvezao u Škrbinu dragu, odakle smo nastavili dalje markiranim putom do raskrižja za Lubenska vrata i Premužičevu stazu preko Fabinog doca. Naš je cilj bio pronaći pravac mogućeg pristupa do vrha Vratarskog kuka jednim od grebena iznad Fabinog doca koji je smješten ispod samog Vratarskog kuka. Učinilo nam se da bi tu bilo najbolje pronaći neki prolaz,

jer je raslinje, točnije klekovina, bilo rijetko, a stijene blaže položene.

Nakon hladne udoline brzo nas je ugrijao oštar uspon do Fabinog doca, gdje nas dočeka sunce obasjavši lijepu stazu što kruži oko doca. Iznad nje bijele se stijene našeg cilja. Preko puta uzdiže se vrh Vratarskog kuka (tako smo mi mislili!), pa zaključimo da ćemo najlakše napredovati po grebenu ispred nas.

Nakon ulaska u šumu iznad doca skrenuli smo uljevo, pa kroz prostrani prolaz između bukava izlazimo na stjenoviti dio, gdje počinjemo s usponom. Iako nije bilo većih poteškoća, na pojedinim je mjestima trebalo prosjeći gustu klekovinu, odmaknuti poneki kamen i postaviti kamene oznake zbog lakšeg povratka.

Neposredno prije izlaska na "vrh" teren je položeniji, s mogućnostima divnih razgleda uokolo, od kojih nas se posebno dojmio onaj prema Pasarićevom kuku i Premužičevu stazi. Istovremeno smo ustanovili da nismo na vrhu, već na jednom od grebena koji su povezani, ali između kojih su strahovito duboke jame. Nasuprot nas primijetili smo naše prijatelje. Kretali su se ususret vidljivom grebenu ispred nas, a između je bila manja ponikva. Iako je vrh Vratarskog kuka bio udaljen još kojih petstotinjak metara, pogled je i s našeg grebena bio zanimaljiv.

Da bismo se susreli s prijateljima trebalo je proći grebenom kroz gustu klekovinu. Nakon susreta, u razgovoru, saznali smo da smo bili na jednom od grebena koji su povezani, a preko kojeg prolazi grebenski put s Lubenskih vrata na Novotnijev i Rossijev kuk i silazi na Premužičevu stazu. Ime "Vratarsko sedlo" dobro mu pristaje, jer je odavde jednim od grebena pristup na vrh za 20 do 30 minuta, s druge je put za Fabin dolac, a s objiju strana već spomenuti pristup grebenskim putom (vidi skicu).

Staza dalje vodi preko uskog grebena u pravcu Novotnijeva kuka, a strmo pada prema

Lubenskim vratima. Visine, zbog prepadnih dubina i uskih grebenskih prolaza, nisu za svakog planinara. Veselilo nas je da smo Neno i ja pronašli pristup do sedla koji je malo lakši, pa će pristup u ove teško prohodne prostore biti moguć i planinarima skromnijih tjelesnih mogućnosti.

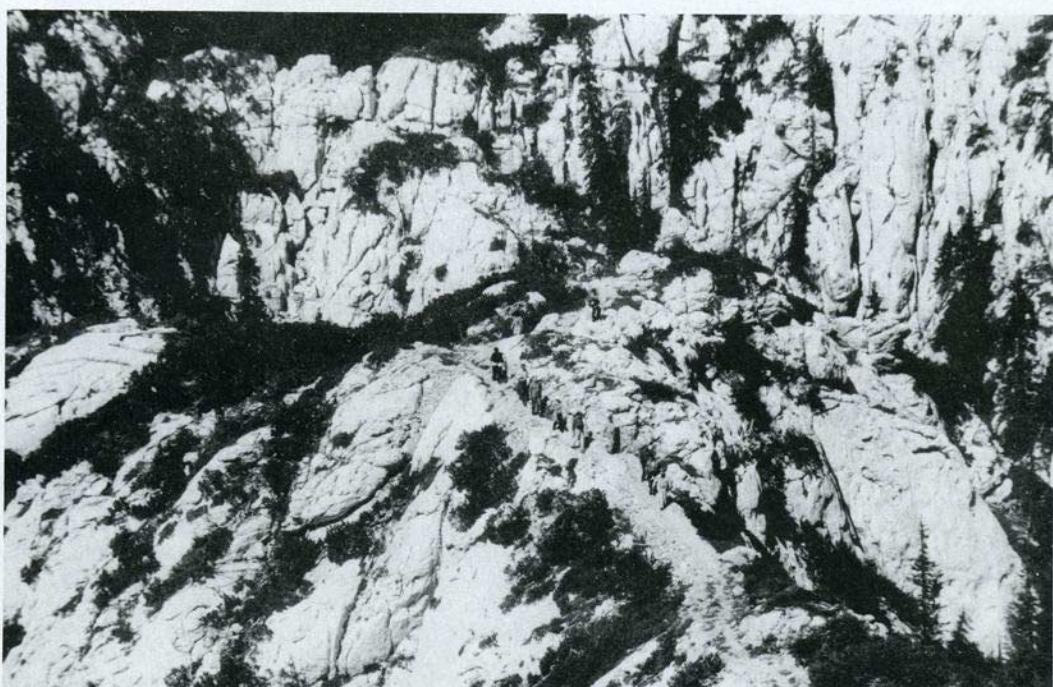
Prema Tatekovu kazivanju, sam vrh pruža nevjerojatne vidike. Vidi se čak i more. Na vrhu je vidljiva geodetska oznaka, a tamo bi trebalo postaviti kutiju s upisnom knjigom i pečatom. Vjerujemo da će ovi novi putovi razuvjeriti one koji smatraju da su pojedini dijelovi Velebita rezervirani samo za uži krug posjetitelja. Ove ljepote zaista moraju biti dostupne svim planinarima. Na sličan se način nekada odnosilo prema Simonovića stapini, koja se svima činila nepristupačnom, sve dok je Tatek, svojim skloništem i stazama, nije približio svim uzrastima planinara.

Pogled s Vratarskog kuka možete samo zamisliti! Nazvali smo ga "kraljem velebitskih vrhova", a svakom je posjetitelju na dušu da

sam otkrije je li to istina ili nije.

Sišli smo prema Lubenskim vratima smjерom koji se strovaljuje do podnožja, a zatim terenom prepunim rupa. Takav teren obično nazivamo "po lojtrici gor, pa po lojtrici dol", a Tatek ga nazva "Lubenice"!

Izlaskom na Jezerski put, koji iz Škrbine drage odavde nastavlja do Lubenskih vrata a zatim prema Lubenovcu, stiže se do ovećeg kamena na kojem je označeno vrijeme kretanja do Vratarskog kuka i Premužićeve staze. Put je znački trasiran, ali ima elemente od srednje težine naviše. Za pristup do Vratarskog sedla bolji je uzlazni pristup od Lubenskih vrata, s povratkom na Fabin dolac. Put i pristup vrhu preporuča se samo po lijepom vremenu. Na svoj će račun svakako doći planinari koji žele doživjeti nešto novo. Vjerujemo da ćemo dogodine, kad krajem lipnja otvorimo tu stazu za posjetitelje, moći svi zajedno biti zadovoljni.

U labirintu Rožanskih kukova

Foto: Dr. Ž. Poljak

Tko je tko u hrvatskom planinarstvu

LUJO STANIČIĆ

Ljudevit Staničić, među zagrebačkim planinarama željezničarima poznatiji kao Lujo, rođen je u Zagrebu 4. kolovoza 1926. Nakon osnovne škole i škole učenika u privredi, zapošljava se 1946. godine na željeznicu, gdje je cijeli svoj radni vijek proveo na više raznih radnih mjeseta. Od 1. lipnja 1956. do danas član je PD "Željezničar" u Zagrebu, u kojem je obavljao niz dužnosti. Prvih godina radi u gospodarskoj komisiji na obnovi i uređenju planinarskog doma na Ošttru, od 1959. član je upravnog odbora, od 1966. do 1980. i od 1983. do 1984. predsjednik društva, od 1987. do danas tajnik društva. Od 1980. bio je šest godina predsjednik Koordinacijskog odbora planinarskih društava željezničara u bivšoj Jugoslaviji. U Hrvatskom planinarskom savezu osam je godina član nadzornog odbora. Primio je velik broj priznanja i odlikovanja, među kojima je najveće Plaketa Hrvatskog planinarskog saveza.

N e s l a ž e m s e

PRESTANIMO "OSVAJATI" PLANINSKE VRHOVE!

Čitajući u Hrvatskom planinaru, a i drugdje, više ili manje lijepi i nadahnute članke s planinskih puteva i vrhova, ne mogu se načuditi kako ti očarani i ushićeni planinari mogu tako nepromišljeno i bezosjećajno izgovarati riječi "osvojili smo vrh" ili još ružnije "vrh je pao pod našim nogama". Kojih li ružnih riječi za divne doživljaje, osjećaje i vidike što nam ih planinski vrhovi pružaju! Znam da mnogi to govore bez razmišljanja i da ne osjećaju tako, no zar ne čuju svoje riječi i zar im ne zvuče ružno? Još gore je to što mnogi zaista tako i osjećaju i doživljaju svoj uspon na vrh, svoj trenutak uspjeha. Zar ne shvaćaju koliko je besmisleno reći da su osvojili vrh jer to "osvajanje" traje tako kratko (5 ili 10 minuta na vrhu ili neka je i cijeli sat), a zna se izokrenuti čak i u samu smrt osvajača već u prvim koracima silaska s vrha. Koliko je to uvredljivo za planinu jer riječ osvojiti zvuči tako agresivno i nasilno. Zar s takvim osjećajima krećemo u planine?

Poslušajmo svoje riječi, osluhnimo svoje srce i nađimo riječi lijepе, nježne i prijateljske za našu dragu planinu i njene vrhove. Recimo bar riječ neutralnu, naprosto je to uspon ili dolazak na vrh, a mi smo se tek uspeli ili ispenjali neki vrh i družili se s prirodom i planinom.

Ne idimo u prirodu, u planinu kao osvajači nego kao prijatelji, kao oni koji vole i obožavaju planinu i žele je upoznati, a ne osvojiti. Ne doživljavajmo planinu kao neprijatelja koga treba pobijediti (tako zvuče naše riječi), nego kao nekog tko nam omogućuje tek da osvojimo vlastite mogućnosti, jer kad nam uspon uspije zapravo smo tek uspjeli osvojiti sebe same, svoje mogućnosti. A kad ne uspije, nismo uspjeli zbog svojih nedostatnih snaga na kojima trebamo još poraditi, ili pak trebamo pričekati bolje vremenske prilike za uspon.

Denka Špralja

GDJE SU NAŠI PRIJATELJI?

Sjedim u svojoj brvnari. Razmišljam. Svi Sveti dolaze. I Dušni dan. Moje se misli množe i putuju prostranstvima kojima su nestali mnogi naši planinarski prijatelji. Nisu više živi, ali njihovi upečatljivi planinarski karakteri i djela duboko ostavise trag u mom sjećanju. Kako je ovo vrijeme Svih Svetih i Dana mrtvih, razmišljam uz rasvjetu gorućih svjećica i dušica, pa me to još više podsjeća na naše mrtve.

Uzimam pero i nižem imena umrlih da im i tako izrečem jedno duboko HVALA za sve što su učinili za hrvatsko planinarstvo i što su nas naučili voljeti prirodu.

Obilazio sam im grobove na ovaj dan i onda kad je ostali svijet to činio, a mi nismo smjeli. Nekolicina se nas godinama okupljala da bi izrazila štovanje umrlim planinarima i posjetila njihove grobove. Mnogima od njih

dovukli smo i planinsko kamenje na grobove i spomenike. Nismo to mogli svima načiniti, ali to ne umanjuje njihov značaj i njihova djela.

Mladim generacijama želim skrenuti pozornost na te ljudе da ni oni ne izgube osjećaje za njih. Nije sve u mladosti, snazi i poletnosti. Treba znati vrednovati čovjeka i djela. Ne smijemo zaboraviti naše pregaoce, utemeljitelje i organizatore mnogih akcija, društava i putova. Prisjetimo se, dakle, svih, od utemeljitelja Budisavljevića i Mažuranića, preko Gušića, Blaškovića, Dragmana, Laszowskog, do posljednjih — Belaćića ("Žohara") i Kanture ("Krampusa"). Čitatelje molim da ne zamjere što nisam sve spomenuo; svi su jednako zaslužni za naše planinarstvo. Njihova su imena i njihova djela trajno urezana u naša srca. I zato svima njima neka je vječna slava.

Matija Mlinac

Zaštita prirode

● **Kalendar akcija zaštite prirode u 1995.** Već tradicionalno će se u 1995. g. obilježiti 6. lipnja: Dan zaštite planinske prirode Hrvatskoj, a to je ujedno i Svjetski dan zaštite okoliša. Dana 26. rujna je Svjetski dan čistih planina. Preporuča se planinarskim društvima da tim povodom organiziraju akcije i manifestacije za zaštitu planinske prirode, a poglavito za zaštitu šuma i krasa, kao najznačajnijih medija planinske prirode, od onečišćenja i pustošenja. (IS)

● **Zaštita Učke i Lisine.** U srpnju 1994. planinari Opatije i Prirodoslovni muzej Rijeka upozorili su na pretjeranu sjeću šuma na Učki i golemo pustošenje prirode na toj planini. U rujnu 1994. Komisija za zaštitu prirode HPS uputila je Zavodu za zaštitu prirode Hrvatske apel za spas Učke i Lisine, čija je priroda ugrožena nerazumnom sjećem. Poslije nas je Zavod za zaštitu prirode izvijestio da su još 15. srpnja zahtijevali obustavu sjeće, jer je ona, bez obzira na gospodarsku osnovu, ulazila i u zaštitne šume (one imaju za svrhu zaštitu voda na Učki), ali se tek u rujnu 1994. odazvalo poduzeće Hrvatske Šume — Šumarija Opatija. Osim toga smo izvješteni da se zbog izuzetne vrijednosti planinske prirode i krajolika

Učke i Lisine razrađuje prijedlog za njihovu trajnu zaštitu. Tako se predlaže da se u prvoj fazi Učka zaštiti kao značajni krajolik, a u drugoj će se fazi pokušati ta zaštita podići na razinu parka prirode (kao za Velebit, Biokovo i Medvednici). Lisina bi se trebala zaštiti kao park-šuma. (IS)

● **"Flora Croatica".** U Zagrebu je od 24. listopada do 1. studenog postavljena izvrsna izložba fotografija rijetkoga i zaštićenog planinskog cvijeća "Flora Croatica". Pripremili su je Komisija za zaštitu prirode HPS i HPD Industrogradnja Zagreb. Za ovu je izložbu bilo odabранo 29 snimki izvrsnih snimatelja, prirodoslovaca i planinara — ljubitelja prirode. Bila je to zaista uspješna manifestacija ljepote i vrijednosti flore hrvatskih planina. (IS)

● **Godina kraškog runolista.** Prema zaključku Komisije za zaštitu prirode HPS i u suglasju s nekim većim primorskim planinarskim društvima, godina 1995. označit će se kao Godina kraškog runolista i bit će posvećena zaštiti prirode Istre, Kvarnera i Rijeke (s riječkim gorskim zaleđem). U toj će se godini organizirati i nekoliko velikih akcija i manifestacija za zaštitu prirode te regije. (IS)

● **Iz Komisije za puteve HPS.** Budući da je Dnevnik "Velebitske obilaznice" gotovo rasprodan, priprema se novo, poboljšano izdanje. Mole se planinari da nam pošalju svoje primjedbe i prijedloge. Dosad su markacisti djelovali uglavnom samostalno i nedovoljno koordinirano. Zato se predviđa registracija svih markiranih puteva, markacijskih sekacija i markacista i, uz to, uvođenje jednoobraznosti markacija te izrade priručnika za markaciste. U 1995. godini predviđa se održavanje tečajeva za markiranje, u početku po jedan tečaj u Dalmaciji, Gorskem kotaru, Riječkoj i Istarskoj županiji. Dosad su održana dva takva tečaja, jedan za zagrebačku (49 sudionika) i drugi za zagorsku regiju (11). Pozivaju se društva da kod Komisije registriraju svoje markaciste i javi svoje potrebe. Utvrđeno je da su na Medvednici neki planinarski putevi zapušteni, tako na primjer prilazi špilji Veternici. Društvo koje se više ne može brinuti o putu koji mu je povjeren, treba o tome obavijestiti Komisiju. Također je opaženo da Premužićeva staza na Velebitu stradava od sve češćih pohoda na planinskim biciklima, koji obrušavaju rubno kamenje. Biciklisti bi se trebalo koristiti planinskim šumskim cestama, a Premužićevu stazu prepustiti pješacima. Prošle su zezone na markiranju Velebita sudjelovala ova društva: Visočica, Kamenar, Paklenica, Osorščica, Zavižan, Sljeme, Zanatlija, Tesla i S. Kempny. Najuspješnija su bila Visočica i Paklenica. Tako su zadarski planinari, među ostalim, uredili novu stazu u Rožanskim kukovima.

(Tomislav Pavlin)

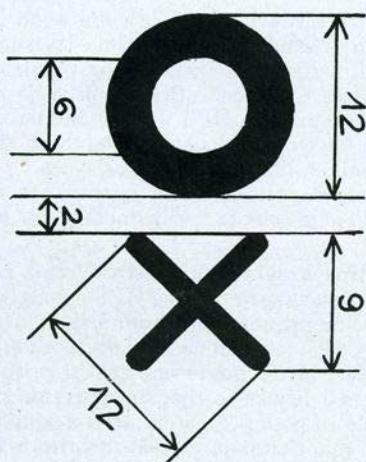
● **Kako označiti križanje na stazi?** Komisija za planinarske puteve HPS priređuje pravila za

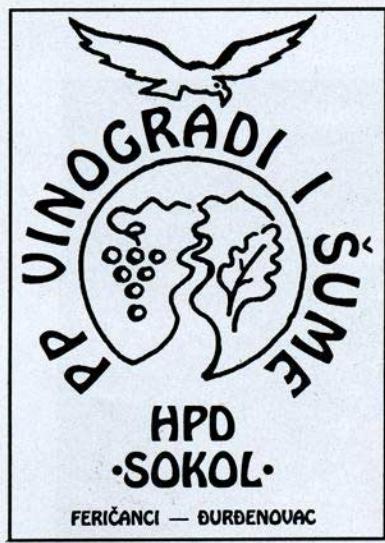
ujednačavanje planinarskih oznaka koja će biti izložena u "Priručniku za markaciste" (autor Zdenko Kristijan). Kao primjer iznosimo iz tog Priručnika uputu za označavanje križanja planinarskih staza. Dosad se pokazalo vrlo korisnim da se križanje najavi znakom u obliku slova X, pa je to rješenje prihvati i Komisija. Radi ujednačavanja Komisija je odredila da visina toga znaka bude 8–10 cm, da 2 cm iznad te oznake uvijek stoji i uobičajena markacija, da se oznaka X na svijetlim podlogama (kamen) piše bijelom, a na tamnima crvenom bojom. Crte u X su pod kutem od 90 stupnjeva. Širina oznake je 1.5–2 cm, dužine oko 12 cm, jednako kao i vanjski promjer markacije. Prije križanja X se postavlja samo jedanput i to 50 m prije križanja (prema prilikama 40–60 m), što je otprilike 50 velikih koraka. X se ne postavlja neposredno prije planinarskih kuća koje su na križanju puteva. Markirati valja samo suhom vremenu.

● **Jaskanski planinarski put mijenja naziv i sada se zove samo "Jaskanski planinarski put".** Polazi iz Novog Sela Okićkog, do kojeg vozi redovna autobusna linija ZET-a sa Savskog mosta. Prva kontrolna točka je crkva Majke Božje Okićke. Put vodi do planinarskog doma na Okiću i istom se trasom vraća do Popovog Dola, gdje nastavlja starom trasom do uspona na greben Plešivice. Dosadašnja trasa po strmom dijelu uspona označena je kao "kratica", a put na tom mjestu nastavlja kroz šumu, izlazi u kamenolom, obilazi ga s južne strane i stazom kroz šumu izlazi na greben. Ovdje treba otići desno do kamenog vrha s kojeg je lijep vidik na Jastrebarsko, Pokuplje i prema Zagrebu. Ostali dio trase ostao je nepromijenjen. Dokaz o posjeti pojedinim kontrolnim točkama vit će, do postavljanja žigova, fotografije, dijapositivi, opis pojedine točke i ovjera matičnog društva. Zatvara se, tj. od 1. rujna više se ne obnavlja trasa od Klinča Sela, preko Purgarije, Kufrina i Domovića prema Okiću.

(Dražen Lovreček)

● **"Vinogradi i šume".** Dolaskom jeseni HPD "Sokol" Đurđenovac, Feričanci (sa sjedištem u Feričancima), obilježava godišnjicu svog osnutka. Kako je osnovano u hodu, tako svake godine, prvoga jesenskog vikenda, "Sokol" poziva sve planinare, ljubitelje prirode i prijatelje zdravog življjenja na izlet kroz feričanački kraj — vinograde i šume. Put je označen, a dnevnik puta se kupuje na licu mjesta. Za tri obilaska puta dobiva se brončana, za šest srebrna, a za devet zlatna značka i novi dnevnik. Staza je laka, a predviđena je za sve uzraste. Ove se jeseni odazvalo 20-ak društava — od Jaske, Zagreba, Kutine, Siska, Bjelovara, Daruvara pa sve do Osijeka. Sudjelovalo je oko petsto izletnika, što je više nego i na

sletu planinara Slavonije. Na Srednjaku, gdje je 1992. godine osnovano Društvo, bio je pripremljen ručak (čobanac na lovački način), kušala se nadaleko poznata feničanačka frankovka (vino i grožđe), a uz tamburaše se moglo zapjevati i zapestati. Prisutni su obećali doći i nagodinu — tko ne vjeruje, neka provjeri! (Antun Kasapović)

● **Koncert u Veternici.** U subotu 29. listopada u 13 sati održan je u Koncertnoj dvorani šipile Veternice neuobičajen koncert. Renesansni ansambl "Vatroslav Lisinski" iz Zagreba, njegov Mali i Veliki sastav (18 odnosno 25 pjevača i pjevačica) pod vodstvom dirigentice Hede Gospodnetić dočarao je prisutnoj publici 40-minutnim programom ljepote vokalne renesansne glazbe. Voditelj Službe vodiča KS HPS po šipili Veternici i speleološki instruktor ing. Juraj Posarić, podsjetio je prije početka koncerta prisutne, njih osamdesetak, da se koncert održava na 60. godišnjicu prvih speleoloških istraživanja ove šipile koja je 1934. započeo nestor speleologije u Hrvatskoj, dr. Josip Poljak.

● **Šesti pohod planinara uz Dan željezničara.** U nedjelju 2. listopada HPD "Željezničar" iz Zagreba organiziralo je po šesti put tradicionalni planinarski pohod na Oštrc u Samoborskom gorju. Ove godine, zahvaljujući dobroj pripremi te lijepom i toploim vremenu, odazvalo se čak 312 planinara s iskaznicom Pohoda, te veći broj drugih planinara. Što skupno, što pojedinačno bilo je zastupljeno 16 planinarskih društava, većinom iz Zagreba, te iz Samobora, Jastrebarskog i Kutine. Nazočni su se mogli uvjeriti u neke novine u Domu na Oštrcu, prije svega uređeni sanitarni čvor, obojenu blagovaonicu i prostorije domara, kao i stolove i klupe na terasama oko Doma, isto tako i opskrbu Doma motornim vozilom. Druženje planinara uz veselu pjesmu trajalo je do

kasnih popodnevnih sati. Nazočne je pozdravio predsjednik HPD "Željezničar" Damir Bajs, koji se svima zahvalio na odazivu, poželio im da što ugodnije provedu dan te ih pozvao da se i sljedeće godine nađu svi na istom mjestu. Za ovogodišnji Pohod domaćini su izradili i podijelili novu iskaznicu Pohoda s kartom koju je napravio B. Margitić uz pomoć Z. Kristijana. Tiskanje iskaznica omogućila je tiskara Hrvatskih željezničaca i njen direktor Vinko Kalčić, na čemu im se zahvaljujemo. (Damir Bajs)

● **Šibenčani markirali Velebit.** Četrnaest članova Markacijske sekcije HPD "Kamenar" Šibenik boravilo je od 9. do 11. rujna na srednjem Velebitu radi markiranja i obnavljanja markacija na planinarskim stazama: Vranjkova draga – Mrkvište – Štirovača – Jovanovića padež – Dokozina plan i Klepina duliba – Dokozina plan (skretanje na Premužičevu stazu). Te je staze povjerila "Kamenaru" Komisija za planinarske puteve i označavanja HPS. Pročelnik sekcije Vlatko Šupe zaodovljen je izvršenim zadatkom. Markacisti "Kamenara" imaju prilično iskustva u markiraju velebitskih staza. Povodom 20. obljetnice VPP-a (1989.) markirali su i obnovili marke od Buljme preko Struga do Štirovačke kose, te na stazi Buljma – Velika Ruja – Mala Ruja – Badanjski doci. (Ante Juras)

● **HPD "Kamenar", Šibenik organiziralo je, u suradnji s PD HPT "Sljeme" iz Zagreba, obilazak Planinarskog puta Medvednicom od 7. do 9. listopada. Svi trideset obilaznika bilo je udobno smješteno u lijepom planinarskom domu HPD "Grafičar" Zagreb na Malom Sljemenu (854 m). Osim KT koje povezuju atraktivne medvedničke planinarske domove, obilaznici su posjetili i rudnike galenita iz 17. stoljeća, Svetište Majke Božje Sljemenske i Oltar domovine na Medvedgradu. Medvednica je tih dana bila pod prvim snijegom, pa su izuzetno lijepi pejzaži upotpunili radost pješačenja, planinarskog druženja i, dakako, branja kestenja. Pažnja i susretljivost domaćina i vodiča, kao i gostoljubivost osoblja i dežurnih planinara u "Grafičaru" zasluzuju veliko hvala. Preporučujemo svima obilazak ovoga zanimljivog planinarskog puta i smještaj u planinarskom domu "Grafičara". (Ante Juras)**

● **Iz HPD "Martinščak".** Na ekonomskoj školi u Karlovcu osnovana je planinarska sekcija koja djeluje u okviru HPD "Martinščak". Voditelj sekcije je poznati karlovački planinar i pročelnik Gorskih straža čuvara prirode, profesor Tomislav Majetić. Sekcija broji 70 članova. Prvi izlet upriličila je u suradnji s matičnim društvom na Kamene Svatove i planinarski dom na Glavici uz razgledavanje turističkog dijela šipile Veternice. Obavještavamo planinare i izletnike o nekim promjenama na telefonskim brojevima: Sve obavijestiti i nabaviti dnevnik "Duhovačkog planinarskog puta" s Ivanom Peretićem, tel. 047/611-612, Platinarski

Šibenski planinari pred domom HPD "Grafičar" na Medvednici

dom na Zadobaru: Antun Petrekanić 047/611-617, Milan Vlaisavljević 047/331-684 i Marija Daković 047/332-615. Sve informacije u svezi Gorskih straža i eko-patrola mogu se dobiti kod predstojnika središnjice eko-patrola HPS-a dr. Ante Starčevića na telefone 047/224-545, 621-391 i 222-918.

(Dr. Ante Starčević)

● **Na Biokovu.** Na Dan Sv. Jure 31. srpnja, po kazivanju Drage Ercega, predsjednika HPD "Biokovo" Makarska, mnoštvo svijeta, planinara i drugih hodočasnika sjatilo se na Biokovu. Preko 500 vozila prekrilo je sve površine uz ceste i bliske doce. Veliko mnoštvo hodočasnika došlo je sa zagorske strane Biokova, iz Imotskog i drugih mesta, ali i šireg područja, kao i iz Makarske. Na samom vrhu, kod kapelice Sv. Jure, sv. misu je slušalo stotine hodočasnika. Osoblje RTV-tornja bilo je vrlo susretljivo i mnogo učinilo za sigurno obavljanje prometa. Planinsko-turistička agencija "Biokovo Active Holiday" dobro se pripremila i zadovoljila brojni svijet jelima i pićima. Pravo je čudo da se sve odvijalo lijepo i mirno, bez ikakvih neprilika. Dana 3. rujna, u jakom olujnom nevremenu na Biokovu, udar groma razorio je Planinarsku kuću "Na malom pogledu" pod Troglavom.

(Ivo Puharić)

● **Dan planinara "Kapele".** Dana 17. i 18. rujna HPD "Kapela" proslavila je na svom domu na Bijelim stijenama tradicionalni "Dan planinara Kapele" (nekada "Končara"). U okviru toga održana je kratka proslava 40. obljetnice postojanja društva. U prisutnosti osamdesetak planinara podijeljene su nagrade zaslužnim članovima. Usput su navrla mnoga sjećanja na

akcije i planinare koji više nisu s nama. Kišno vrijeme i hladnoća djelomično su pokvarili proslavu. Ipak, sve je prošlo u najboljem redu i sa željama da se ponovo svi sretnu i sljedeće godine istom prigodom.

(KM)

● **Planinarsko sklonište "Rudi Jurić" na Pešku** bit će zbog pruređenja do daljnjega zatvorenog, javlja PD "Bilo" iz Koprivnice koje kućom upravlja.

● **Planinarski zidni kalendar za 1995.** godinu, sa snimkama našeg najuspješnijeg himalajca Stipe Božića, možete nabaviti u Hrvatskom planinarskom savezu, Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, po cijeni od 35 kuna (+ poštarnina).

Slika na zadnjoj stranici korica:

Vladimir Varlaj: Klek (1926, ulje na platnu). Ilustracija iz Poljakove knjige "Hrvatska planinarska književnost", (Hrvatski planinarski savez, Zagreb, 1994, cijena 50 kuna).

Sadržaj godišta

Članci

Aleksić Nikola: 120. obljetnica hrvatskog planinarstva u riječi i slici	167
Arbanas Aleksandra: Juriš na vrh Matterhorna	161
Banek dr. Berislav: Otvorne životinje i biljke	122
Baričević Tomislav: Pustolovina biloglavog supa	62
Baričević Tomislav: Biblijska slika u zbilji Velike Paklenice	244
Berljak Darko: Novi stari Nepal	7
Berljak Darko: Reportaža iz Hrvatskog planinarskog saveza	120
Božić Vlado: Ledenica u Lomskoj dulibi	81
Božić Vlado: Jamski sustav Lukina jama — Trojama	193
Božičević dr. Srećko: U spomen velebitskom zaljubljeniku	77
Božičević dr. Srećko: Zaboravljenе zanimljivosti Medvednice	51, 104, 148, 198
Cesar Dragutin: Čarobno proljeće na Pokoju	157
Čaplar Alan: S planinarskom školom	213
Damjanović Bolanča Lahorija: Gandalj na planinarskoj stazi	161
Dworski Adam: Brkonja s Platka	170
Fliss Mladen: Doživljaji gospodina Genneralnog ili kako pronaći pravi put	170
Gaberšek Bolto: Otok Lošinj i Osorščica	107
Gašpar Leopold: Ratno Sarajevo i planinari u njemu	68
Gašpar Leopold: Rekvijem ili molitva	166
Haberle Miljenko i Kuzmanić Damir: Pohod na Mont Blanc	205
Jagačić Tomislav: Preporod planinarstva u Moslavini	85
Jagačić Tomislav: Planinarske "zasjede" u Moslavini	262
Jagarić Vladimir: Profesor Flek spremá se na Klek	83
Jagarić Vladimir: Iz planinarske prošlosti Samoborskog gorja	151, 202
Juras Ante: Šibenčani prvi put na Ćićariji	24
Juras Ante: Na Radlovcu prošloga ljeta	247
Juras Ante: Pokušaj osvajanja Mont Blanca	272
Jurčić Payao: Sam s planinom	209
Kantura Želimir: Na Gorščicu preko Pečovja	217
Kantura Želimir: U potrazi za Židovskim zdencem	260
Kedmenec Krešimir: Vesele zgode na Žumberku	56
Kedmenec Krešimir: Petehovec nekad i danas	158
Kedmenec Krešimir: Orlove stijene	196
Kordić Franjo: KOS i medvjedi	163
Kordić Franjo: Žutko s Blidiňa	270
Kovač Vlasta: Zagrebački planinari u pohodu Kunagori	53
Kovač Vlasta: Tisuću ljudi na Sv. Geri	153
Kumičić Eugen: Prijе pedeset godina na izvoru Une	66
Lemić Ana: Bilo im je prvi put	100
Lutz Peter: Nema svjetla bez sjena	40
Majetić Goran: Francuski Središnji masiv	69
Majetić Goran: Moje planine	13
Makale Rudolf: Kada je osvojena Jungfrau	273
Marijanović Ivica: Biokovo internazionale	58
Marijanović Ivica: Biokovska noć	19
Marijanović Ivica: Biokovska vila i imotski viljenjaci	155
Marijanović Ivica: Bijakovski sveci i njegovi "mučenici"	254
Matišin Antun Željko: E-6 na naš način	211
Mihovilović Josip: Čudesan vidik sa Žbevnice	221
Milas Krunoslav: Uvijek prvi	78
Milas Krunoslav: Uz Poljakovu "Hrvatsku planinarsku književnost"	124

Muža Zvonko: Orijentacija i planinarstvo — užitak bliskih susreta	164
Nagy Božidar: Deset koristi od planinarstva	86
Pavešić Miljenko: Mudna dol u Grobničkim Alpama	34
Pavešić Miljenko: Nova staza za uspon na Klek	117
Pavković Marko: Biciklom na žumberačko slavlje	195
Pavlin Tomislav: Zagrebački planinari nose križ, za mir	64
Pavlin Tomislav: "Velebitska obilaznica"	118
Pavlin Tomislav: Vratarski kuk — kralj velebitskih vrhova	279
Pavlović Zdravko: Dolinom Cetine na Dinaru (troglavsku)	159
Petričević Smilja: Covjek s naprtnjačom	24
Petričević Smilja: Marjan	63
Petričević Smilja: Velebite diko, Velebite suzo	98
Petričević Smilja: Barbari i planinari	216
Pertičević Smilja: Stara gora — novi puti	249
Piljić Ivica: El Capitan ili što je to vrhunski rezultat u penjanju danas	126
Piljić Ivica: Ocjena težine u tehničkom penjanju	129
Poljak dr. Željko: Krš ili kras? I krš i kras!	176
Poljak dr. Željko: U planinu nikad bez zaštitnih naočala	222
Poljak dr. Željko: Pokušaj periodizacije povijesti hrvatskog planinarstva	225
Poljak dr. Željko: Kulmerovo doba hrvatskog planinarstva	227
Puharić Ivo: Planinarski susret na Biokovu	266
Ramuščak Dubravka: Sveta Barbara na Sljemenu	27
Rihtarić Milivoj: Planinarska kuća "Vagon" blizu Varaždina	87
Rukavina dr. Ante: Za prijatelja	30
Rukavina dr. Ante: Tri tjedna prije...	245
Smokvina Lucijan: Planinarske iskaznice kroz desetljeća	36
Steinberger dr. Antun: Potraga za Noevom arkom na Araratu	274
Stipaničev Sergej: Na rapskom Kamenjaku	113
Sušac Martin: Pokladna noć na Ivančici	115
Sutlović Ana: Paralelni svijet	268
Sincek Mira: Breg kaj Cevo mu je ime	112
Sincek Mira: I bi dan i bi noć pod Storžičem	210
Sintić Josip: Otkrivanje rudnika Zrinskih na Medvednici	28
Spralja Eugenija: Kronološka tablica hrvatskog planinarstva	277
Spralja Eugenija: Prestanimo "osvajati" planinske vrhove	282
Stibrić Josipa: Proslavili smo planinarsku obljetnicu	276
Tiljak Antun: Borba Zagreba za šumu na Medvednici	224
Tomerlin Slavko: Kako otvoriti Rožanske kukove planinarima	22
Tomerlin Slavko: Kroz Rožanske kukove	178
Trošelj Drago: Dobro jutro, Albanijo!	71
Trošelj Mirjana: Od Gorskog kotara do Učke	102
Tuđman dr. Franjo: Pismo Hrvatskom planinarskom savezu	97
Velić Ivo: Manipulacija s kṛšom i krasom	173
Vlahović Veljko: Učkom, Cićarijom i Istrom	60
Vukelić Marko: Kosinj pod Velebitom — planinarsko izletište	203
Zalica Slobodan: Bjelašnica u mome srcu	15

Kraći prilozi i vijesti

Godišnja priznanja Saveza	5
Gorska služba spašavanja HPS	184
Hrvatski planinarski savez	3, 5, 49, 145
Hrvatski planinarski savez u 1993. godini	3
In memoriam	42, 76, 80, 133, 180, 233, 283
Novim i nepoznatim stazama	236
Odluke Glavnog odbora Hrvatskog planinarskog saveza	145
Orijentacijski sport	43
Pismo predsjedniku Republike Hrvatske dr. Franji Tuđmanu	49
Predlažem	235
Publicistika	44, 91, 136, 181, 239
Speleologija	91, 136, 183
Sportsko penjanje i alpinizam	43, 91, 137, 185
Tko je tko u hrvatskom planinarstvu	89, 132, 182, 232, 282
Vijesti	45, 92, 137, 186, 239, 284
Zaštita prirode	135, 183, 238, 283

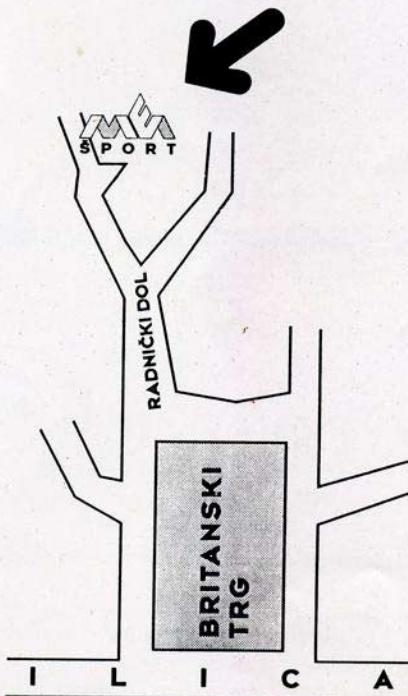
**POSJETITE NAS U NAŠEM PRODAJNOM PREDSTAVNIŠTVU KOJE SE
NALAZI U UGODNOM AMBIJENTU NEKADAŠnjEG PLANINARSKOG
MUZEJA U ZGRADI HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA**

Nudimo Vam izbor najkvalitetnije opreme za planinarenje, alpinizam, speleologiju, logorovanje... Ponudu neprestano povećavamo a zastupljeni su najkvalitetniji domaći i strani proizvođači.

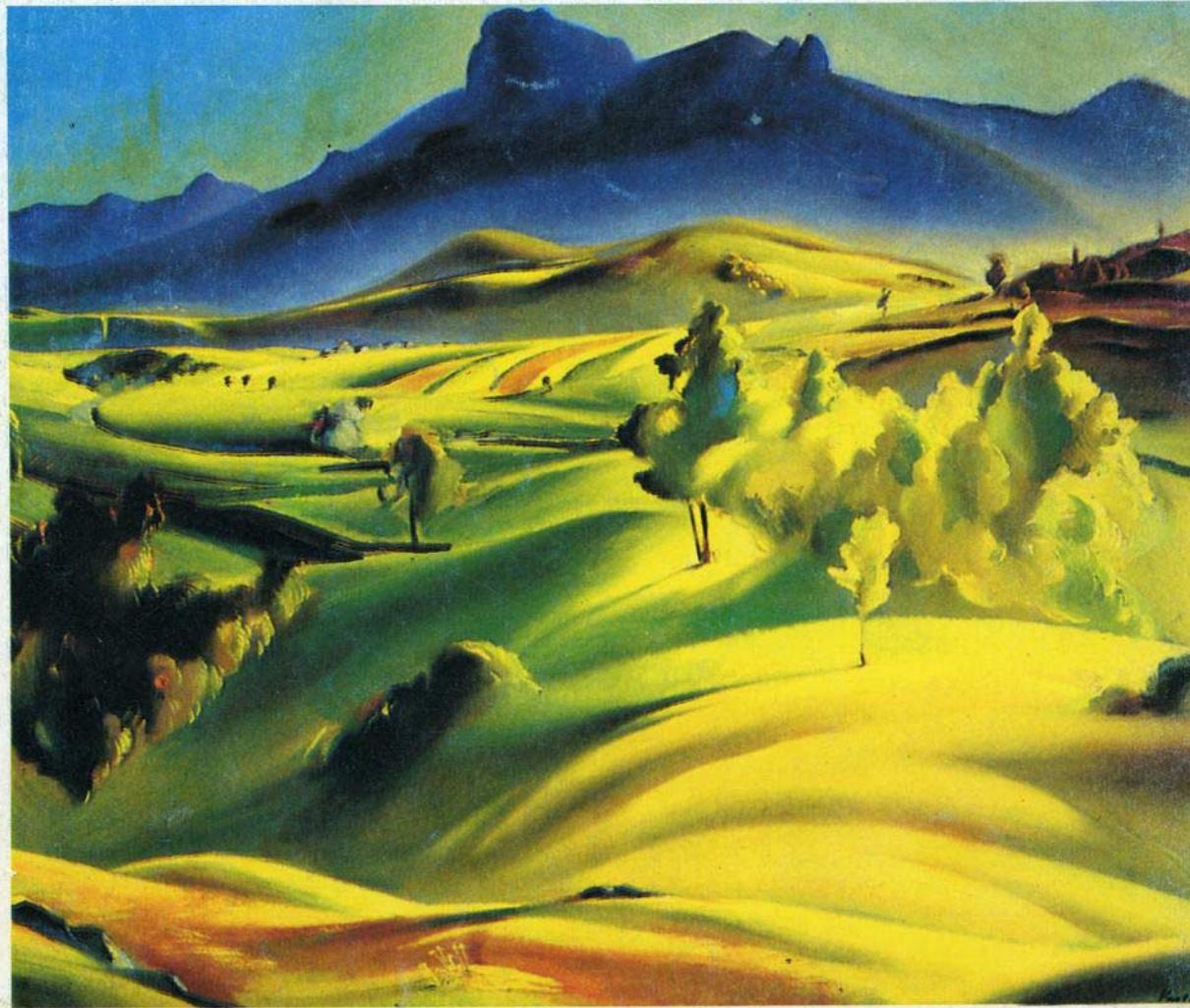
Trebate li »ruksak«, putnu torbu, šator, vreću za spavanje ili što drugo...

DOĐITE, ČEKAMO VAS!

- RADNO VRIJEME**
- PONEDJELJAK, SRIJEDA,
PETAK OD 17 DO 19
 - SUBOTA 9 DO 12

Kozarčeva 22 • tel: (041) 448-774

CHROMOS

Tvornica grafičkih boja

CHROMOS

Printing Ink factory

Za grafičku industriju proizvodimo:

- boje za sve tehnike tiska s pripadajućim primjesama,
- različita pomoćna sredstva za rad u tiskarama,
- grafičke ťakove,
- po željama kupaca izrađujemo boje i primjese.

Za industriju prerade plastičnih masa proizvodimo:

- boje za bojenje polietilena, polistirena, PVC-a u obliku granula,
- boje u tekućem stanju za bojenje polietilena, polistirena, ABS-a,
- boje za bojenje nezasićenih poliestera,
- boje za bojenje gume.

Zagrebačka 30, 41430 Samobor

Telefon: 041/ 782-122

Telefax 041/ 782-430

Telex: 21717 chrom rh